

Bokpriskommissionens delrapport I

Det skall vara billigt att köpa böcker och tidskrifter

*Delrapport från Bokpriskommissionen
Stockholm 2002*

STATENS OFFENTLIGA
UTREDNINGAR

SOU 2002:66

SOU och Ds kan köpas från Fritzes kundtjänst. För remissutsändningar av SOU och Ds svarar Fritzes Offentliga Publikationer på uppdrag av Regeringskansliets förvaltningsavdelning.

Beställningsadress:
Fritzes kundtjänst
106 47 Stockholm
Orderfax: 08-690 91 91
Ordertel: 08-690 91 90
E-post: fritzes.order@liber.se
Internet: www.fritzes.se

Svara på remiss. Hur och varför. Statsrådsberedningen, 1993.

– En liten broschyr som underlättar arbetet för den som skall svara på remiss.

Broschyren kan beställas hos:
Information Rosenbad
Regeringskansliet
103 33 Stockholm
Fax: 08-405 42 95
Telefon: 08-405 47 29
www.regeringen.se/propositioner/sou/pdf/remiss.pdf

Tryckt av Edita Norstedts Tryckeri AB
Stockholm 2002

ISBN 91-38-21720-1
ISSN 0375-250X

Till statsrådet och chefen För Kulturdepartementet

Regeringen beslutade den 10 januari 2002 att tillkalla en kommission med uppgift att följa och granska prisutvecklingen på böcker, tidskrifter m.m. efter den 1 januari 2002 då mervärdesskatten på dessa varor sänktes från 25 procent till 6 procent. Kommissionen skall verka för att åtgärden får fullt och bestående genomslag i det pris som konsumenten betalar för böcker, tidskrifter mm. Ett mål är att läsandet skall öka i alla grupper. De litteraturpolitiska effekterna av den sänkta mervärdesskatten skall redovisas.

Kommissionen skall slutligt redovisa sitt uppdrag i en rapport senast den 20 december 2004. Delrapporter skall regelbundet lämnas under uppdragets löptid; senast den 30 juni 2002, den 20 december 2002, den 30 juni 2003, den 20 december 2003 resp. den 30 juni 2004.

Genom beslut den 10 januari 2002 förordnade chefen för Kulturdepartementet, statsrådet Marita Ulvskog, projektledaren Ingegerd Sahlström som ordförande i kommissionen. Som övriga ledamöter förordnades samma dag direktören Kristina Ahlinder, förlagschefen Lena Björk, redaktören Anna Brodow, kommunalnämndsordföranden Sven Cahling, direktören John Erik Forslund, controller Lars-Erik Linder, andre vice ordföranden Ulla Lindqvist, journalisten Alexandra Pascalidou och bibliotekschef Lars

Rydquist. Som sakkunniga förordnades skattedirektören Lennart Hamberg, enhetschefen Mads Lundgaard, avdelningschefen Birgitta Modigh och programchefen Roger Petterson.

Genom beslut den 17 januari förordnades förläggaren David Stansvik som ledamot i kommissionen.

Genom beslut den 5 februari 2002 förordnades som experter hovrättsassessor Maria Eka och departementssekreterarna Madelén Falkenhäll och Birgit Gunnarsson.

Numera generaldirektören Mats Ekdahl var kommissionens sekreterare under tiden 10 januari – 31 mars 2002. Som huvudsekreterare fr o m den 6 maj 2002 förordnades departementsrådet Hans Sand. Alicia Ormazábal är kommissionens assistent. Kommissionen har engagerat journalisten Hans Wigstrand för att biträda som redaktör och layoutansvarig.

Kommissionen har tagit namnet Bokpris-kommissionen.

Kommissionen överlämnar härmed sin första delrapport *Det skall vara billigt att köpa böcker och tidskrifter I*. Rapporten kommer även att finnas tillgänglig på www.sou.gov.se

Stockholm i juli 2002

Ingegerd Sahlström

*Kristina Ahlinder
Sven Cahling
Ulla Lindqvist
David Stansvik*

*Lena Björk
John Erik Forslund
Alexandra Pascalidou*

*Anna Brodow
Lars-Erik Linder
Lars Rydquist*

/Hans Sand

Innehåll

Förord	6
Sammanfattning	8
SCB:s redovisning	9
Bokläsning i den digitala tidsåldern	22
Kommissionens slutsatser	34

Intervju:	
Professorn om priset	38
Läsvanor i EU:	
Sverige ligger bra till	42
Kommittédirektivet	46

Teckningar: Jan Berglin

Omslag: Rolf Hernegran

Förord och sammanfattning

Böcker och läsning är viktiga element i det kulturpolitiska arbetet. Därför omfattar den statliga kulturpolitiken en rad olika åtgärder för att stimulera en varierad utgivning av kvalitetslitteratur, samt att öka tillgången till litteratur och intresset för läsning i alla grupper. Sänkningen av mervärdesskatten är ett komplement till andra litteraturpolitiska insatser och syftar till att öka läsandet i alla grupper.

Om en mervärdesskattesänkning skall bli kulturpolitiskt effektiv förutsätter den dock ett långsiktigt engagemang av förlag, bokhandel, bokklubbar, varuhus och andra aktörer på marknaden så att de pris-sänkande effekterna av skatteändringen blir bestående. Effekterna på läsandet är vidare något som behöver klarläggas.

Det är med dessa utgångspunkter som Bokpris-kommissionen nu har satt igång sitt arbete. Inriktningen av detta arbete kan delas upp i följande huvudmoment:

För det första skall Kommissionen följa och granska prisutvecklingen på böcker, tidskrifter och övriga varor som omfattas av skattesänkningen. Den skall också verka för att åtgärden med sänkt mervärdesskatt skall få fullt och bestående genomslag i det pris som konsumenten betalar.

För det andra skall Kommissionen bidra till konsumentinformationen om den sänkta mervärdesskatten på böcker och tidskrifter mm, liksom om den löpande prisutvecklingen på dessa varor.

För det tredje skall Kommissionen verka för att läsandet ökar i alla grupper och redovisa vilka effekter som har uppnåtts genom sänkningen av mervärdesskatten.

Slutligen ingår i uppdraget att vid behov lämna förslag till åtgärder som kan motiveras av vår granskning.

Kommissionen konstaterar att dess uppgifter är av långsiktig karaktär. Bakgrunden härtill är förstås att

de långsiktiga effekterna av skattesänkningen – både vad gäller prisutvecklingen och läsandet – förutsätter att sektorn granskas och bevakas under en längre tidsrymd. Först efter de 3 år som direktivet uppställt kan man klarlägga om tidsperspektivet har varit tillräckligt.

Kommissionens arbete inom de huvudmoment som vi har redovisat tidigare har – åtminstone inför denna första rapport – byggt på följande förutsättningar:

Ett viktigt underlag för kommissionen för att kunna följa och bedöma prisutvecklingen på böcker, tidskrifter m m, samt för att kunna bedöma dess effekter på läsningen inom olika grupper utgörs av statistik. Sålunda har regeringen genom beslut den 10 januari 2002 uppdragit åt Statistiska centralbyrån (SCB) att mäta och analysera denna prisutveckling.

Uppdraget innebär att SCB inom ramen för ett belopp om totalt 12.1 miljoner kronor skall förse kommissionen med relevanta uppgifter om och analyser av prisutvecklingen på böcker och tidskrifter. Enligt uppdraget skall mätningarna av konsumentpriserna ske två gånger per år under perioden 2002–2004 inkl. en mätning i begränsad omfattning retroaktivt för år 2001. Mätningar och bedömningar av bok- respektive tidskriftsläsandets utveckling ingår dessutom i uppdraget.

Inom ramen för sitt uppdrag har SCB träffat avtal med NORDICOM-Sverige och SOMINSTITUTET, båda knutna till Göteborgs universitet, och Statens kulturråd om att utnyttja viss statistik framtaget av dessa.

SCB:s redovisning till Kommissionen utgör det huvudsakliga underlaget för våra bedömningar i föreliggande rapport. I redovisningen ingår också ett underlag från NORDICOM om bokläsningen i den digitala tidsåldern. Där redovisas vissa iakttagelser om bokläsandets utveckling under de senaste åren.

Regeringen beslutade den 6 juni 2002 att till SCB anvisa ytterligare 3.1 miljoner kronor för att under perioden 2002–2004 mäta prisutvecklingen på kurslitteratur inom universitet, högskolor och kommunal vuxenutbildning i enlighet med en kompletterande offert från SCB.

Uppgiften att bidra till konsumentinformationen om den sänkta mervärdesskatten på böcker och tidskrifter avser Bokpriskommissionen att hantera på olika sätt.

Sålunda har Kommissionen funnit det angeläget att redovisa sina iakttagelser i en rapportform som förhoppningsvis underlättar spridningen av information både om den sänkta mervärdesskatten och om de effekter som denna sänkning har inneburit. Utformningen av föreliggande rapport skall alltså ses i det perspektivet.

Vi tycker också att det är viktigt att rapporterna – förutom redovisningen och analysen av det statistiska materialet – skall omfatta olika typer av tematiska redovisningar som syftar till att belysa sakområdet från olika utgångspunkter. Därför har vi till denna rapport fogat ett par artiklar som tar upp några centrala frågor:

Professor Karl-Erik Gustafsson tar i en intervju med journalisten Hans Wigstrand upp frågan om prisernas ”magi” och betydelse för böcker och tidskrifter.

Journalisten Peter Almerud sätter in bok- och tidskriftsfrågorna i ett internationellt perspektiv när han redovisar bl a nyligen genomförda statistikundersökningar i EU:s regi.

Det är Bokpriskommissionens förhoppning att dessa bidrag, som avspeglar artikelförfattarnas synpunkter i frågorna och inte nödvändigtvis Kommissionens, skall ge en värdefull relief åt de områden som vi har att bevaka och bidra till debatt om dessa.

Kommissionen räknar alltså med att också i de kommande halvårsrapporterna presentera tematiska artiklar.

Som ett led i arbetet med konsumentinformationen men också för att stimulera och fördjupa debatten inom vissa sakområden planerar Kommissionen att genomföra en serie seminarier med deltagande av olika aktörer

inom de berörda branscherna. Vi hoppas kunna genomföra det första seminariet redan under hösten 2002.

Uppgiften att bidra till konsumentinformationen om den sänkta mervärdesskatten på böcker, tidskrifter m m, liksom om den löpande prisutvecklingen på dessa varor förutsätter enligt Kommissionens uppfattning ett aktivt förhållningssätt från Kommissionens sida. Detsamma gäller vårt kulturpolitiska uppdrag, dvs att verka för att läsandet generellt ökar och att detta också leder till ökat läsande hos grupper som är mer läsovana och hos barn och ungdomar. Också frågan om hur läsandet fördelar sig geografiskt finns med i detta perspektiv.

Seminarieverksamheten kan som nämnts uppfattas som ett led i denna aktiva marknadsföring av böcker och läsning. Vår ambition är att försöka hitta också andra former för att fullgöra dessa uppdrag. Ett viktigt moment är att mobilisera flera parter i detta arbete. Vi räknar sålunda med att genom kontakter med skolan, biblioteken, bokhandeln, ideella organisationer, folkbildningen, konsumentorganisationen m fl sprida kunskaper om prissänkningarna på bok- och tidskriftsområdet och skapa ett engagemang för att den åtgärden blir långsiktig och berör alla grupper i samhället.

Under våren har vi inlett kontakter med ett antal möjliga partners i detta angelägna arbete för att sondera möjligheterna till samarbete och insatser. Vi av-

ser att återkomma med en redovisning i vår nästa rapport om hur arbetet utvecklas.

Enligt Kommissionens direktiv skall den vid behov lämna förslag till åtgärder som kan motiveras av dess granskning.

Den delen av uppdraget räknar vi med att återkomma till när tillräckligt underlag finns för att göra mer säkra bedömningar av utvecklingen inom de berörda områdena.

Sammanfattning

Låt oss nu övergå till att kortfattat sammanfatta iakttagelserna av det första halvåret efter mervärdesskattens sänkning.

Kommissionens preliminära bedömning är att åtgärden med sänkt mervärdesskatt på *böcker* sannolikt har givit det resultat som önskades, dvs fått ett fullt genomslag i det pris som konsumenten betalar. För *tidskrifterna* gör vi bedömningen att momssänkningen generellt sett inte har fått samma genomslag som på baksidan utan till viss del utnyttjats för att förstärka tidskrifternas egen ekonomi. Vi betonar samtidigt att underlaget ger möjlighet till säkrare bedömning av utvecklingen på tidskriftssidan än på bokområdet.

Uppgifterna om prissänkningarna för olika bok- och tidskriftskategorier (skönlitteratur, barnböcker, facklitteratur resp familje- och damtidningar och ett antal specialtidskrifter) tyder på att utvecklingen inte har varit enhetlig inom resp grupp. Det har inte varit möjligt att närmare analysera orsaken bakom dessa differenser eller om de är uttryck för skilda attityder vad gäller ambitionen att låta momssänkningen få fullt genomslag för konsumenten.

Momssänkningen på bokområdet har uppmärksamats väl i konsumentledet och lett till ökade bokinköp. Om den har påverkat läsvanorna är ännu för tidigt att uttala sig om.

Också på tidskriftsområdet har konsumenterna noterat prissänkningen även om det skett i mindre utsträckning än för böckerna. Också inköpen av tidskrifter har ökat, även om ökningen är relativt måttlig.

Prisutvecklingen på böcker och tidskrifter

SCB:s redovisning till Bokpriskommissionen, "Underlag för uppföljning av effekter av sänkt mervärdesskatt på böcker och tidskrifter", redovisas i det följande. Den fullständiga redovisningen finns på SCB:s hemsida: www.scb.se

Mervärdesskatten på böcker och tidskrifter sänktes den 1 januari 2002 från 25 till 6 procent. Allt annat lika innebär detta en sänkning av prisnivån med 15,2 procent (1–1,06/1,25). Prisutvecklingen för böcker och tidskrifter bör ställas i relation till momssänkningen, men även till den allmänna prisutvecklingen för varor och tjänster mellan de tidsperioder som jämförelser görs (se diagram 2.1–2.4 i avsnitt 2.1). Observera att prismätningarna mellan 2001 och 2002 för böcker sker med annan metod än för prismätningarna 2002 till 2004 (se avsnitt 2.1.2). Redovisning av branschens omsättningsutveckling enligt företagens mervärdesskattedeclarationer se avsnitt 3.

Prisutveckling på böcker och tidskrifter

SCB har beräknat prisutvecklingen på böcker från våren 2001 till våren 2002. Följande resultat kan redovisas:

- Priserna på böcker i bokhandelns realkataloger har minskat med $12,8 \pm 1,2$ procent.
- Priserna på böcker i bokhandelns vårkataloger har minskat med $14,9 \pm 3,1$ procent.
- Priserna på böcker i bokklubbarnas kataloger inklusive expeditiönsavgifter har minskat med $10,5 \pm 3,3$ procent.

SCB har beräknat prisutvecklingen på tidskrifter från oktober 2001 till april 2002. Följande resultat kan redovisas:

- Priserna för 106 momssänkta tidskrifter, lösnummer och abonnemang, har minskat med $10,8 \pm 0,8$ procent.

Ekonomisk utveckling i branschen

Sammantaget för branschen¹, har omsättningen för årets första tre månader ökat i löpande priser med mellan 1 och 2 procent. I januari 2002 var omsättningen 8 procent högre jämfört med januari 2001. I februari omsättningen i branschen 3 procent högre jämfört med februari 2001, medan preliminära siffror visar på en nedgång i mars månad 2002 jämfört med föregående år.

För hela kvartalet har bokförlag, bok- och pappershandel och postorderhandel haft en positiv omsättningsutveckling. Tidskriftsförlagens omsättning är relativt oförändrad jämfört med föregående år. Boktryckerier och bokbinderier har däremot minskat sin omsättning något.

Läsandet i Sverige

I Sverige är andelen som läser böcker större än genomsnittet för EU-länderna, och antalet böcker i hemmet är fler. Svenskarna läser också litteratur av annan orsak än arbete och skola i större utsträckning än i andra europeiska länder.

Generellt läser kvinnor mer än män, flickor mer än pojkar, yngre mer än äldre, högutbildade mer än lågutbildade.

I SCB:s omnibuss i april 2002 framkom att kvinnor läser böcker oftare än män. Män läser mer ofta tidskrifter än böcker. Läsning på Internet är vanligast bland de yngre.

Bland de som anger att de i stort sett aldrig läser böcker, anger hälften brist på tid som den främsta orsaken. Det är få icke-läsare som anger något som skulle kunna få dem att läsa – bland dem är tid det vanligaste svaret.

¹ I branschen ingår här bok- och tidskriftsförlag, tidskriftstryckerier, bok- och övriga tryckerier, bokbinderi och industri för övrig trycksaksbehandling, bok- och pappershandel och postorderhandel med media-varor. Se vidare under avsnitt 3 nedan.

Hälften av de svarande har lagt märke till att böcker har blivit billigare, jämfört med tidskrifter där en fjärdedel av de svarande lagt märke till det. Av de som uppmärksammat prissänkning på böcker respektive tidskrifter, är det en större andel som ökat sina inköp av böcker än av tidskrifter.

SCB:s uppdrag

Riksdagen biföll den 12 december 2001 regeringens proposition om sänkt skattesats vid omsättning av böcker, tidskrifter med mera² från 25 till 6 procent. Sänkningen trädde i kraft den 1 januari 2002. Regeringen anförde också i den propositionen vikten av att en sänkt mervärdesskatt får fullt och bestående genomslag i det pris som konsumenterna betalar för böcker och tidskrifter.

Regeringen tillsatte en kommission för bokprisfrågor med uppdrag att följa och granska prisutvecklingen för de varor som omfattas av den sänkta mervärdesskatten. I kommissionens uppdrag ingår även att redovisa de litteraturpolitiska effekterna av den sänkta mervärdesskatten.

SCB har fått i uppdrag att förse kommissionen med relevant underlag i enlighet med SCB:s offert av den 21 december 2001. Uppdraget innebär i huvudsak att mäta konsumentprisutvecklingen på böcker och tidskrifter under perioden 2002–2004. I begränsad omfattning mäts även priserna retroaktivt mellan 2001 och 2002. Med de möjligheter som statistiken ger kommer SCB att följa ekonomisk utveckling för tillverkare, distributörer och återförsäljare av böcker och tidskrifter. SCB ställer ett mindre antal frågor kring läsande i SCB:s

omnibussundersökningar och i SOM-Institutets opinionsundersökningar. Därutöver ställs två tilläggsfrågor i Statens kulturråds undersökning ”Kulturbarometern 2002”. I rapporterna från SCB kommer också att finnas information om läsandet från andra relevanta undersökningar. Rapportering till Kulturdepartementet och kommissionen för bokprisfrågor kommer att ske totalt sex gånger, preliminärt i juni och december år 2002–2004.

Prisutveckling på böcker och tidskrifter

SCB:s huvudsakliga uppgift är att mäta konsumentpriser på böcker och tidskrifter under perioden 2002–2004. I begränsad omfattning mäts även konsumentpriserna mellan 2001 och 2002. Vid fastställande av metodik och praktiskt tillvägagångssätt har en referensgrupp med deltagare från bokbranschen medverkat.

I prismätningarna år 2002–2004 observeras bokpriser (två gånger per år) i fysiska butiker (50 bokhandlar varav de flesta sortimentsbokhandlar, ett mindre antal varuhus/stormarknader, en livsmedelsbutik och en pressbyrå), i bokklubbskataloger och på Internet. För uppföljning av prisutvecklingen på böcker mellan år 2001–2002 observeras bokpriser i kataloger (rea-, vår-, höst- och julkataloger) samt bokklubbskataloger.

Priser på tidskrifter noteras för perioderna 2001–2002 och 2002–2004 genom observation i butik eller information från Internet, kompletterat med telefonsamtal till tidningsutgivare.

Prisutveckling år 2001–2002

Nedan redovisas prisutveckling för böcker i rea-, vår- och bokklubbs-kataloger samt tidskrifter.

Rea-februari. Sammantaget över skönlitteratur, barn- och facklitteratur var priserna för reaperioden i ge-

² Sänkt skattesats tillämpas för omsättning av böcker, broschyrer, häften och liknande alster, tidningar och tidskrifter, bilderböcker, ritböcker och målarböcker för barn, noter och kartor.

nomsnitt $12,8 \pm 1,2^3$ procent lägre jämfört med 2001. Priset på skönlitteratur i butikskataloger var i genomsnitt $15,2 \pm 1,5$ procent lägre under rean 2002 jämfört med rean 2001. För barnböcker under motsvarande period var priserna i genomsnitt $12,8 \pm 2,9$ procent lägre och för facklitteratur i genomsnitt $10,1 \pm 2,3$ procent lägre jämfört med 2001.

Vår–april. Sammantaget över skönlitteratur, barn- och facklitteratur var priserna i butikskataloger för våren 2002 i genomsnitt $14,9 \pm 3,1$ procent lägre jämfört med 2001. Under våren 2002 var priserna för skönlitteratur i genomsnitt $16,5 \pm 5,0$ procent lägre än vid motsvarande period 2001. För barnböcker var priserna $18,3 \pm 5,4$ procent lägre och för facklitteratur $12,0 \pm 4,8$ procent lägre jämfört med 2001.

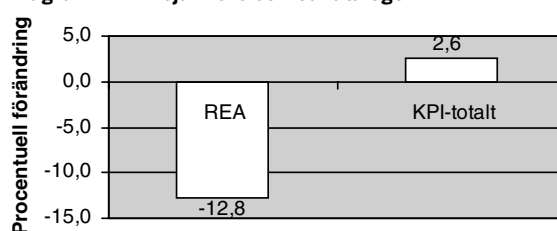
Tabell 2.1 Prisutveckling på böcker år 2001–2002

Bokkategori	Prisförändring i %	Osäkerhetstal	Antal prisobservationer
Rea totalt	-12,8	± 1,2	8 980
Skön	-15,2	± 1,5	3 047
Barn	-12,8	± 2,9	1 956
Fack	-10,1	± 2,3	3 977
Vår totalt	-14,9	± 3,1	1 911
Skön	-16,5	± 5,0	578
Barn	-18,3	± 5,4	560
Fack	-12,0	± 4,8	773
Bokklubbar totalt	-10,5	± 3,3	2 970
Skön	-9,6	± 3,1	1 252
Barn	-6,7	± 6,6	185
Fack	-12,9	± 4,6	1 533

³ Osäkerhetstal är ett uttryck för den variabilitet i resultaten som uppstår på grund av urval. Se vidare avsnitt 4.4.

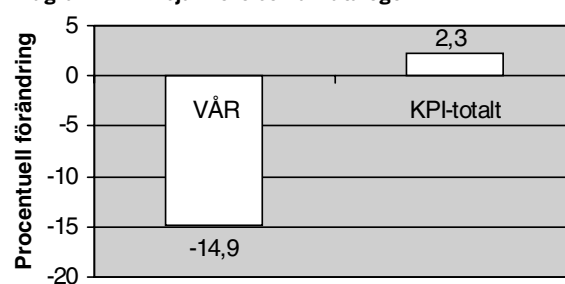
Bokklubbar. Sammantaget över skönlitteratur, barn- och facklitteratur var priserna i bokklubbar $10,5 \pm 3,3$ procent lägre jämfört med 2001. Priset på skönlitterära böcker i bokklubbar var i genomsnitt $9,6 \pm 3,1$ procent lägre under perioden januari – april 2002 jämfört med januari – april 2001. För barnböcker var priserna under motsvarande period i genomsnitt $6,7 \pm 6,6$ procent lägre och för fackböcker i genomsnitt $12,9 \pm 4,6$ procent lägre.

Diagram 2.1 Prisjämförelse Reakataloger

Bokpriser i reakataloger har mellan februari 2001 och februari 2002 sjunkit med 12,8 procent, att jämföra med konsumentprisutvecklingen generellt för samma tidsperiod där priserna ökat med 2,6 procent.

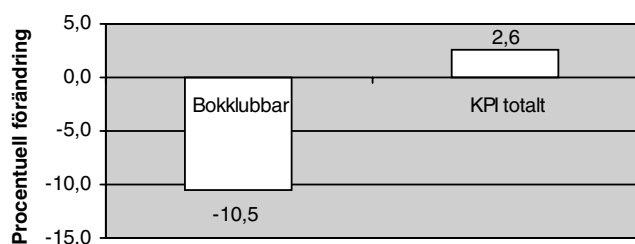
Diagram 2.2 Prisjämförelse Vårkataloger

Bokpriser i vårkataloger har mellan april 2001 och april 2002 sjunkit med 14,9 procent, att jämföra med konsumentprisutvecklingen generellt för samma tidsperiod där priserna ökat med 2,3 procent.

Diagram 2.3 Prisjämförelse Bokklubbar

Bokpriser i bokklubbar har för perioden januari–april 2001 till januari–april 2002 sjunkit med 10,5 procent, att jämföra med konsumentprisutvecklingen generellt för samma tidsperiod där priserna ökat med 2,6 procent. (Denna beräkning inkluderar genomsnittlig expeditionsavgift som bokklubbsköparen erlägger. Även expeditionsavgiften omfattas av moms-sänkningen. Om prisutvecklingen räknas exklusive denna expeditionsavgift uppmäts prissänkningen till 12,2 procent).

Tillvägagångssätt – Böcker

Rea och vår. Vid mätning av priser i butikskataloger för tidsperioderna rea och vår 2001 jämfört med 2002, har bokhandlar valts ut genom ett systematiskt urval från tidskriften *Svensk bokbransch matrikel 2001/2002*. Totalt ingår 64 stycken bokhandlar i urvalet. De bokhandlar som ingår i urvalet har kontaktats för information om hur bokpriser sätts i den specifika bokhandeln.

Prisnivåer för år 2001 och jämförelsematerial för år 2002 har inhämtats från de bokhandlar som ingår i urvalet och som har egenskaperna: är sortimentsbokhandlar och lokaliserade i Sverige, samt kan ange butikskatalog vars priser man följer. Dessa utgör 54 av de 64 ursprungliga bokhandlarna. Det inhämtade prismaterialet består av samtliga bokkatalogpriser

med undantag av priser för paketerbjudanden och samlingsvolymen.

Prisjämförelsen görs mellan åren för jämförbara bokkategorier för respektive aktör. Till exempel jämförs medelpriser för faktabarnböcker i en viss aktörs reakatalog 2001 med medelpriser för faktabarnböcker i samma aktörs reakatalog 2002. Aggregering (sammanvägning) till redovisade uppgifter görs så att antalet titlar samt katalogernas och litteraturtypernas ekonomiska betydelse (omsättning i kronor) beaktas.

Bokklubbar. I prismätningen för bokklubbar ingår de 12 största bokklubbarna i Sverige. Prisjämförelse görs mellan titlar i bokklubbarnas medlemstidningar som utkommit under perioden januari – april 2001 respektive januari – april 2002. I prismätningen beaktas även bokklubbarnas expeditionsavgift.

Urvalet av titlar ur respektive bokklubbs medlems-tidning utgörs i princip av samtliga titlar som presenteras för första gången. Bokpaket (utom i de bokklubbar där de regelmässigt är huvuderbjudande) och pris som är förknippat med villkor eller motprestation utesluts (till exempel pris som gäller när man har varit medlem en viss tid eller redan gjort ett visst antal inköp).

Prisjämförelser mellan tidsperioderna görs för de tre huvudkategorierna skönlitteratur, barnböcker och fackböcker för respektive bokklubb och vägs ihop för de tre kategorierna över samtliga bokklubbar efter ekonomisk omfattning.

Liksom alla statistiska undersökningar kan även denna prismätning vara behäftad med felkällor. Tre möjliga felkällor förtjänar särskilt att påpekas:

- Katalogpriserna överensstämmer inte alltid med priset i butik.
- Vissa litteraturkategorier och försäljningskanaler ingår inte i undersökningen.

- c) Böckers beskaffenhet och kvalitet förändras över tiden så att den valda metoden inte helt förmår skilja prisförändringar från kvalitetsförändringar.

Resultat – Tidskrifter

De momssänkta tidskrifterna har under perioden oktober 2001–april 2002 i genomsnitt minskat i pris med $10,8 \pm 0,8$ procent. Skillnaderna mellan lösnummerprisernas och abonnemangsprisernas genomsnittliga utveckling redovisas inte här då de är mycket små.

Prisförändringen på tidskrifter presenteras i *tabell 2.2*. De avser en sammanvägning av lösnummerprisernas och abonnemangsprisernas utveckling. In-

Tabell 2.2: Tidskrifternas prisutveckling oktober 2001 till april 2002, efter kategori.

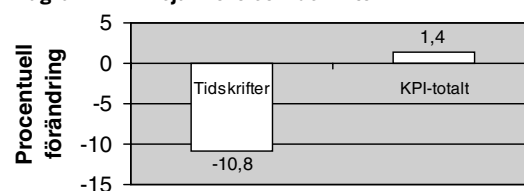
Tidskriftskategori	Prisförändring i %	Osäkerhetstal	Antal tidskrifter
Totalt momssänkta tidskrifter⁴	-10,8	$\pm 0,8$	106
Familje- och damtidningar	-12,0	$\pm 1,2$	17
Hem, bostad, trädgård	-10,6	$\pm 2,0$	17
Ekonomi, teknik, hobby, foto	-8,4	$\pm 3,3$	11
Idrott, motion, friluftsliv	-11,2	$\pm 2,4$	8
Datortidskrifter	-7,3	$\pm 2,6$	8
Motor	-11,2	$\pm 2,1$	8
Serietidningar	-10,5	$\pm 2,0$	13
Övriga momssänkta tidskrifter	-9,3	$\pm 2,4$	24
Totalt ej momssänkta tidskrifter	3,5	$\pm 2,4$	7

⁴ På grund av att ett flertal tidskrifter, framför allt kulturtidskrifter och medlemstidskrifter, utges av ideella föreningar och därför inte är momspliktiga berörs de inte av momssänkningen. Mindre tidskrifter som är momspliktiga ingår ej i urvalet.

delningen av tidskrifterna grundas på en indelning av Tidningsstatistik AB men är modifierad av SCB så att en viss tidskrift endast ingår i en grupp.

Skillnaderna mellan grupperna är i allmänhet inte statistiskt signifikanta. Datortidskrifternas prissänkning är dock signifikant mindre än genomsnittet. De tidskrifter som ej påverkats av momssänkningen har ökat i pris med 3,5 procent.

Diagram 2.4 Prisjämförelse Tidskrifter

Tidskriftspriserna har för perioden oktober 2001 till april 2002 sjunkit med 10,8 procent. Konsumentprisutvecklingen generellt för samma tidsperiod har ökat med 1,4 procent.

Prisförändringen för tidskrifter redovisas för en sexmånadersperiod. För att kunna redovisa prisförändringen för en tolv månadersperiod – vilket görs för böcker – kan SCB:s ordinarie KPI för tidskrifter användas som komplement. KPI för tidskrifter baseras på ett urval om ett tjugotal tidskrifter. Om förändringen av tidskriftspriser enligt KPI för perioden april 2001–oktober 2001 länkas samman med den nu uppmätta prisförändringen mellan oktober 2001 och april 2002, får vi en tolv månadersförändring av priserna på tidskrifter på -8,8 procent.

Tillvägagångssätt – Tidskrifter

113 tidskrifter ingår i beräkningarna. Urvalet är gjort så att de som är omsättningsmässigt störst inkluderas. Såväl lösnummer som abonnemangspris beaktas.

Prismätning år 2002–2004

I syfte att mäta prisutvecklingen mellan 2002 och 2004 görs prismätningar i butik två gånger per år (april samt oktober/november). Vi beskriver kortfattat dessa mätningar nedan. Resultat från dessa mätningar redovisas första gången i juni 2003.

Utöver dessa mätningar fortsätter bokklubbs- samt tidskriftsmätningar på samma sätt som beskrivits ovan.

Tillvägagångssätt – i butik

Bokprismätningar har genomförts i butik under april månad och kan delas in i tre grupper:

- A – Prismätning i 50 stycken slumpmässigt utvalda sortimentsbokhandlare och en pocketbutik.
- B – Prismätning i några större varuhus
- C – Prismätning i medelstor kiosk och livsmedelsbutik

Prismätning A har genomförts av SCB:s fältnätare i ett urval av sortimentsbokhandlar plus en pocketboksbutik, samtliga valda med sannolikhetsurval ur SCB:s företagsregister. Den totala målpopulationen av titlar som uppfyller villkoren för att ingå i prismätning A (kommersiella titlar som är utgivna av svenska förlag under åren 2001–2002) är cirka 6 000. Prismätning A omfattar ett urval av 1 000 boktitlar, som har fördelats mellan bokhandlar enligt ett särskilt mönster. Vid redovisning av prismätning A kommer hänsyn att tas till att en titel som i början av året är inbunden senare under året kan ges ut som kartonnage och ännu något senare som pocket. I möjligaste mån är det den senaste bandtypen för en specifik titel som prismäts.

Prismätning B har ett urval av titlar dragna genom ett systematiskt urval från den population av titlar, cirka 1 000 stycken per varuhus, som saluförs av respektive varuhuskedja. Urvalet av prismätta titlar är cirka 300 stycken per varuhus men varierar mellan

varuhus. Eftersom titeluppsättning och pris inte varierar mellan butiker inom varuhuskedjor har det varit möjligt att begränsa antalet undersökta försäljningsställen till en per kedja.

Prismätning C har genomförts som en total undersökning av samtliga titlar hos aktuella försäljningsställen. I denna prismätning är samtliga titlar pocketböcker, priset för identiska titlar är dessutom det samma inom företagets alla butiker. Därmed är det möjligt att begränsa prismätningen till två försäljningsställen. Antalet prismätta titlar är i snitt 115 stycken.

Tillvägagångssätt – Internet

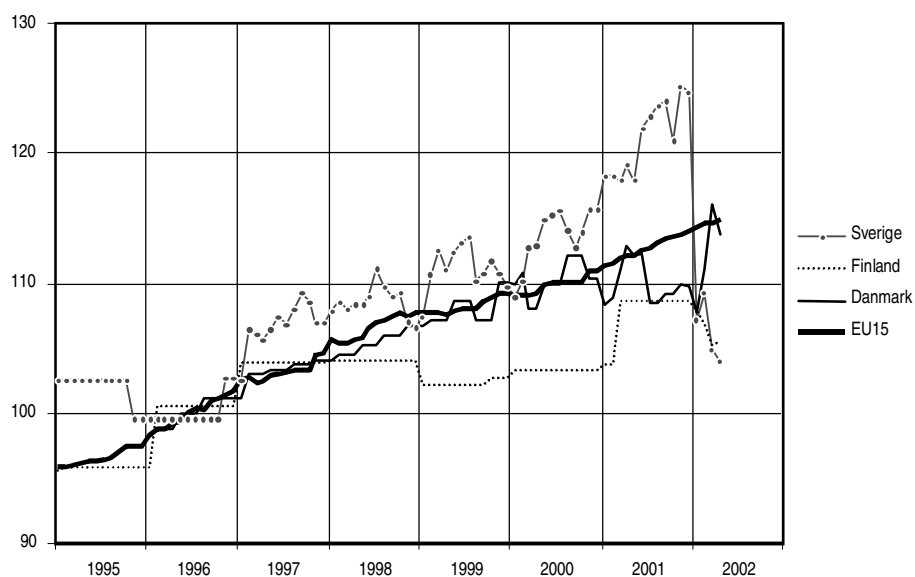
Denna prismätning är genomförd på samma urval av titlar som prismätning A. De Internetbokhandlar som ingår i undersökningen har alla egenskaperna att de är Sverigebaserade och välsorterade, det vill säga saluför titlar utgivna av svenska förlag samt av alla kategorier. Drygt hälften av de Internetbokhandlar som ingår i urvalet är endast Internetbaserade, det vill säga saluför titlar endast över Internet, resterande saluför titlar även i reguljära butiker. Eftersom titelurvalet har egenskaperna att samtliga titlar är utgivna av svenska förlag är det inte möjligt att jämföra svenskbaserade Internetbokhandlar med Internetbokhandlar lokaliserade i andra länder. Böcker utgivna av svenska förlag saluförs inte av Internetbokhandlar i andra länder.

Priser – historisk utveckling Internationella prisjämförelser

Med undantag av några enstaka tidpunkter, har priserna på böcker sedan år 1995 ökat snabbare i Sverige än för EU:s 15 medlemsländer. I januari 2002 sjönk priserna på böcker i Sverige till följd av moms-sänkningen. Den finska bokmomsen sänktes i juni 1994 från 22 till 12 procent och till 8 procent i januari 1998. I Danmark är bokmomsen 25 procent.

Diagram 2.5.

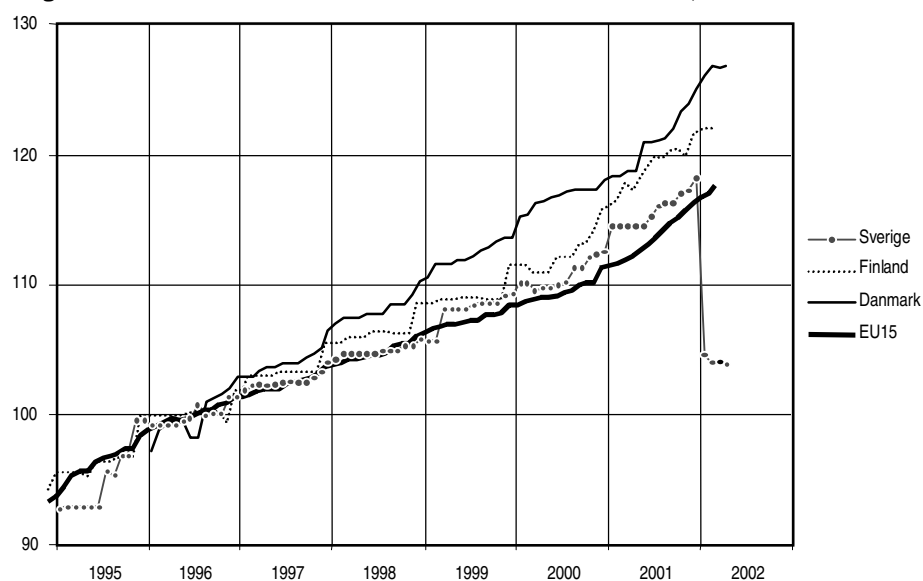
Index, 1996 = 100

Prisutvecklingen på böcker i Sverige, Finland, Danmark och ett genomsnitt för EU:s 15 medlemsländer enligt EU:s harmoniserade index för konsumentpriser (HIKP)

Diagram 2.6

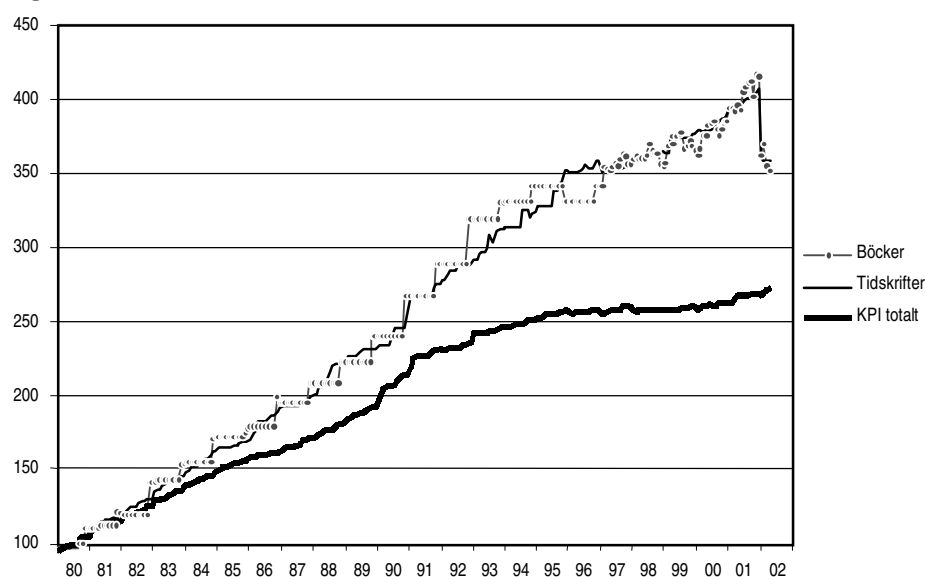
Index, 1996 = 100

Prisutvecklingen på tidskrifter i Sverige, Finland, Danmark och ett genomsnitt för EU:s 15 medlemsländer, enligt EU:s harmoniserade index för konsumentpriser (HIKP)

Diagram 2.7.

Index, 1980 = 100

Prisutvecklingen för böcker
och populärtidskrifter enligt
KPI samt KPI totalt

Prisutvecklingen för tidskrifter⁵ i Sverige har i stort sett varit lika med prisutvecklingen för genomsnittet av EU:s 15 medlemsländer från år 1995 till år 1999. Därefter och fram till momssänkningen i januari 2002, då priserna sjönk, har prisutvecklingstakten varit något högre i Sverige.

Nationella prisjämförelser

Prisökningstakten på böcker⁶ och tidskrifter (exklusive dagstidningar) har successivt ökat i förhållande till KPI totalt från ungefär år 1982 fram till januari 2002, då skillnaden i prisökningstakt minskade till följd av momssänkningen.

⁵ För Sverige avses tidskrifter exkl. dagstidningar. För EU 15, Finland och Danmark avses samtliga tidskrifter.

⁶ Prismätningen för böcker i KPI tas fram genom att prisutvecklingen för böcker i fem bokklubbar samt tio indikatorböcker i tio bokhandlar studeras.

Under 1980-talet och en bit in på 1990-talet låg inflationen på relativt höga nivåer jämfört med idag, under vissa perioder över 10 procent. Den genomsnittliga inflationstakten, 12-månadersförändringen, var under perioden januari 1980 till och med december 1992 8,0 procent jämfört med 1,8 procent för perioden januari 1993 till och med april 2002.

En omläggning av den ekonomiska politiken och inrättandet av ett inflationsmål för penningpolitiken är nog den viktigaste orsaken till denna nedgång i inflationen. Även andra politiska beslut har påverkat prisutvecklingen. Där kan nämnas sänkningen av momsen på livsmedel 1 januari 1996 samt avregleringarna på el- och telemarknaderna på 1990-talets andra hälft.

Inflationsmålet från 19 november 1992, inflationen enligt måttet UND1 som beräknades av Riksbanken skulle inte öka. 1995 förändrades målet till att inflationen enligt KPI ska hållas på 2 procent med

en accepterad avvikelse uppåt och nedåt på 1 procentenheter.

Ekonomisk utveckling hos tillverkare, distributörer och återförsäljare

Ekonomisk utveckling för de branscher som tillverkar, distribuerar och säljer böcker och tidskrifter följs som komplement till priserna. I den här rapporten redovisas omsättningsutvecklingen för januari–mars 2001 och januari–mars 2002. Omsättningen följs genom företagens mervärdesskattedeklarationer. Genom uppgifter från företagens årsredovisningar och standardiserade räkenskapsurval (SRU) följs kostnader, intäkter och lönsamhet för åren 1997–2002. De uppgifterna kommer att redovisas år 2004 för perioden 1997–2002 (vissa uppgifter redovisas till och med år 2003).

Såväl inom tillverkningsbranscherna som inom detaljhandeln finns det svårigheter med att urskilja och renodla den verksamhet som hänför sig till tillverkning och försäljning av de mervärdesskattesänkta varorna böcker och tidskrifter. Uppgifterna får därför tolkas med viss försiktighet.

Tabell 3.1 Branscher som omfattas av analysen

SNI ⁷	Bransch
22110	Bokförlag
22130	Tidskriftsförlag
22221	Tidskriftstryckerier
22222	Boktryckerier, övriga tryckerier
22230	Bokbinderier och industri för trycksaksbehandling
52471	Bok- och pappershandel
52614	Postorderhandel med mediavaror

Ovanstående branscher framställer, trycker eller säljer böcker och tidskrifter. Man kan se det som två led i produktionskedjan, med förlagen i första led och

bok- och postorderhandeln i sista led. Tryckerierna kan till stor del ses som underleverantörer till förlagen.

Man måste vara medveten om att en viss branschblandning kan förekomma, framför allt för detaljhandelsbranscherna men även för tryckerierna. Enligt uppgifter från en sortimentsundersökning som gjordes av SCB avseende år 1997, utgjorde 54 procent inom *Bok- och pappershandel* respektive 21 procent inom *Postorderhandel med mediavaror* av omsättningen försäljning av böcker och tidskrifter. Resterade omsättning består av annan försäljning. För bokhandlarnas del är den troligen kontorsmaterial såsom papper, pennor och pärmar med mera. Postorderhandeln omfattar även försäljning av CD-skivor, dataspel och annat.

För industribranscherna finns uppgifter från SCB:s undersökning Industrins Varuproduktion att tillgå. Här syns att *Bokförlagens* försäljning i huvudsak består av varor som omfattas av momssänkningen (böcker, kartor, musiknoter med mera). Detsamma gäller även *Tidskriftsförlagens* produktion. Tryckerierna däremot är troligen ganska branschblandade inom SNI 22222. Tryckning av exempelvis dekal, affischer, brevpapper och annat ingår. Eftersom tryckerierna är underleverantörer till förlagen bör uppgifter för dem ses som ett komplement i analysen av förlagen. Omsättningen i tryckerierna syns som råvarukostnader hos förlagen.

Vid en jämförelse av bokförlagens intäkter med bokhandlarnas kostnader för råvaror/handelsvaror kan ett glapp noteras. Detta beror på att en stor del av förlagens försäljning sker via bokklubbar direkt till konsumenterna. Bokhandlarna har därmed inte några kostnader och får heller inga intäkter från denna bokförsäljning. En stigande omsättning inom bokförlagen kan alltså bero på merförsäljning antingen via bokklubbar direkt till konsument eller till bokhandlare.

⁷ SNI – Svensk näringsgrensindelning

Det är viktigt att ha i minnet att de redovisade uppgifterna är *exklusive moms*, vilket betyder att momssänkningen inte direkt påverkar intäkterna. Det borde därför vara ganska lätt att se om omsättningen ökar efter momssänkningen. I vilken utsträckning som omsättningsökningen beror på ökat antal sålda böcker eller förändrade priser kan med nuvarande information ej fastställas.

Den så kallade "Momsstatistiken" baseras på uppgifter från företagens mervärdesskattedeclarationer, vilka SCB får direkt från Riksskatteverket på månadsbasis⁸. Uppgifterna visar omsättningen inom olika branscher, bland annat per skattesats, vilket blir extra intressant efter sänkningen av bokmomsen från 25 till 6 procent. Genom att göra jämförelser för varor med olika momssatser, blir det framöver möjligt att urskilja omsättningsutvecklingen som hänför sig till böcker och tidskrifter. I de flesta av de studerade branscherna redovisades en liten del av omsättningen redan år 2001 i skattesatsen 6 procent. Det rör sig troligen om dagstidningar. Den stora ökningen mellan åren tyder dock på att övervägande delen av omsättningen som redovisas inom 6 procent moms utgörs av böcker. I vissa branscher var omsättningen i denna skattesats noll år 2001 och där bör man kunna konstatera att hela omsättningen inom den nya skattesatsen utgörs av böcker. Ett exempel är branschen postorderhandel med mediavaror.

Omsättningsutveckling mellan år 2001 och 2002

Totalt för hela branschen har omsättningen (oavsett skattesats) för första kvartalet ökat med mellan 1 till 2 procent. Om vi jämför januari 2002 med januari 2001

⁸ I Momsstatistikens uppgifter på månadsbasis ingår inte företag med en omsättning på mindre än 1 miljon kronor. De ingår endast vid redovisning av uppgifter per kalenderår.

var ökningen 8 procent, ökningen i februari 3 procent, medan preliminära siffror visar på en nedgång med 5 procent i mars i år jämfört med mars förra året.

Variationerna mellan de olika branscherna och månaderna var ganska stora. Exempelvis uppvisade bokförlagen en marginell ökning under årets första månad, medan omsättningsökningen uppgick till 18 procent under februari jämfört med samma månad föregående år. Tidskriftsförlagens omsättning låg hela 20 procent högre under januari 2002 än januari 2001, men var istället 8 procent lägre än förra året under februari månad. Bok- och pappershandeln visade en jämnare utveckling av omsättningen under årets båda första månader. Ökningen uppgick till 12 procent under januari och 15 procent under februari jämfört med nivåerna år 2001. Postorderhandeln, som är en relativt liten bransch, ökade också under båda månaderna, med 22 respektive 23 procent. För hela kvartalet har bokförlag, bok- och pappershandel och postorderhandel haft en positiv omsättningsutveckling. Bokförlagen ökade med 6 procent, bok- och pappershandel ökade med 11 procent och postorderhandel ökade med hela 22 procent. Tidskriftsförlagens omsättning var relativt oförändrad jämfört med föregående år. Boktryckerier och bokbinderier har däremot minskat sin omsättning något. Boktryckerier minskade med 4 procent och bokbinderier med 8 procent.

Omsättningen enligt momsstatistiken visar intäkten vid fakturererstillfället. Detta kan vara en förklaring till den ojämna utvecklingen under perioden.

Ekonomisk utveckling 1997 – 2002

Är planerat att redovisas 2004.

Läsandets utveckling

Under 1990-talet har tiden vi ägnar åt idrott och friluftsliv ökat något, medan tiden vi avsätter för

social samvaro och läsning har minskat⁹. Trenden i minskat bokläsande förefaller dock ha avstannat.¹⁰ År 2001 uppgick andelen som läser böcker i Sverige en genomsnittlig dag till närmare 40 procent. Lästiden en genomsnittlig dag är drygt 60 minuter. Det är fler som ägnar sig åt bokläsande än till exempel åt Internetanvändning, läsning av kvällspress eller tittande på video. Däremot kommer bokläsandet långt efter TV-tittande, radiolyssnande samt läsning av morgontidningar. Andelen som läser böcker är högre i Sverige och övriga Norden än i Europa generellt. I Sverige har vi också betydligt fler böcker i hemmet än genomsnittet i Europa.

Läsvaneundersökningar visar på ett klart samband mellan läsvanor å ena sidan och kön, ålder och utbildning å andra sidan. Kvinnor läser mer än män, flickor mer än pojkar, yngre mer än äldre, högt utbildade mer än lågutbildade.

Drygt fyra av tio (44 procent) ungdomar mellan 10 och 18 år läser böcker varje dag eller flera dagar i veckan. Men nästan en lika stor andel (39 procent) uppger att de läser böcker mer sällan än en gång i veckan, eller aldrig. Barn i åldrarna 3–8 år läses för/ läser själv 26 minuter en genomsnittlig dag (böcker,

serietidningar, dagstidningar, kvälls- och veckotidningar).

I den här rapporten redovisas resultat från frågor ställda i SCB:s omnibuss som genomfördes i april 2002. I omnibussen ställdes frågor om upplevd pris-sänkning och förändrade inköpsvanor med anledning av den sänkta mervärdesskatten på böcker och tidskrifter. Det ställdes även frågor om frekvensen läsning av böcker, tidskrifter och på Internet. Resultat från Mediebarometern, som utges av NORDICOM-Sverige¹¹, redovisas i rapporten *Bokläsning i den digitala tidsåldern*. Resultatet har tagits fram för SCB:s och kommissionens räkning. Rapporten beskriver bokläsandets utveckling i ett längre perspektiv fram till 2001.

För att studera barns läsvanor redovisas en sammanställning av Levnadsnivåundersökningen 2000 för barn (Barn-LNU), som genomförs av Institutet för social forskning (SOFI) vid Stockholms Universitet. Även utdrag ur Barnbarometern som genomförs av Mediamätning i Skandinavien AB (MMS) redovisas.

Tabell 4.1 är en teknisk sammanställning av de undersökningar som beskriver läsandets utveckling. I tabellen går att utläsa grundläggande skillnader som särskiljer undersökningarna från varandra.

Tabell 4.1 Undersökningar kring läsandets utveckling

Omnibuss	Mediebarometern	Barn-LNU	Barnbarometern	
Intervjumetod:	Telefonintervju	Telefonintervju	Hembesök	Telefonintervju
Urval:	2 002	3 898	1 304	2 148
Svarsfrekvens:	62 %	69 % (2001)	85 %	80 % (2001)
Ålder:	16–74 år	9–79 år	10–18 år	3–8 år
Institut:	SCB	NORDICOM	SOFI ¹²	MMS ¹³
Period:	2002	1979–2001	2000	1995–2001

⁹ SCB:s tidsanvändningsstudier 1990/91 och 2000/01

¹⁰ Se rapporten *Bokläsning i den digitala tidsåldern*

¹¹ NORDICOM-Sverige vid Göteborgs Universitet.

¹² Institutet för social forskning vid Stockholms Universitet, LNU står för Levnadsnivåundersökning.

¹³ Mediamätning i Skandinavien AB.

Tidigare undersökningar om läsvanor sammanställs för att allsidigt belysa läsandets utveckling. Nedan presenteras material ur Barns och ungdomars välfärd (Barn-LNU) och Barnbarometern.

Omnibussundersökning

Resultaten från omnibussundersökningen pekar generellt på att läsvanor för böcker, tidskrifter och Internet samvarierar över alla grupper med utbildningsnivå. Ju högre utbildningsnivå desto högre andel läsande. Hur ofta man läser böcker respektive tidskrifter varierar inte över olika åldersgrupper. Majoriteten läser mellan 15 minuter till en halvtimme per tillfälle. För vissa grupper har det ej gått att utläsa

tillförlitliga resultat på grund av låg svarsfrekvens inom respektive grupp. Det går inte att särskilja läsandet mellan socioekonomiska grupper (sysselsättningsförhållanden, utbildningsnivå, årsinkomst och facktillhörighet) eller urskilja läsvanor för svenskar med annat födelseland än Sverige. Även vid frågan om inkomstnivå var svarsfrekvensen för låg.

Böcker. Som *tabell 4.2* visar läser kvinnor oftare böcker än män. Anmärkningsvärt är att andelen män som *i stort sett aldrig* läser en bok är så hög som 24 procent. Tabellen visar även att frekvensen för läsandet ökar med utbildningsnivå och att andelen av de som *läser sällan* inte nämnvärt varierar mellan olika grupper.

Tabell 4.2 Bokläsande

Böcker*	Totalt	Män	Kvinnor	Förgymnasial utbildning	Gymnasial utbildning	Eftergymnasial utbildning
Läser aldrig	16	24	9	27	17	5
Läser sällan**	36	38	32	36	39	28
Läser ofta***	48	38	59	37	44	67

* I procent.
 ** Lördag, söndag eller någon/några dagar per månad.
 *** Varje dag eller flera dagar i veckan.
 Källa: SCB, Omnibussundersökningen.

Bokläsandet skiljer sig från övrigt läsande i hur mycket tid per lästillfälle som spenderas. Betydligt fler läser böcker i minst en timme och betydligt färre i mindre än 15 minuter.

Hälften av de svarande har uppmärksammat att böcker har blivit billigare. En tredjedel av dessa uppger att prissänkningen har lett till ökade inköp av böcker. Av de som inte läser böcker och som angav orsak till detta svarade drygt hälften brist på tid¹⁴. Andra orsa-

ker var bland annat ointresse, dålig syn och läser i sitt yrke. Ingen uppgav pris på böcker som orsak.

Tidskrifter. Män läser oftare tidskrifter än böcker. En fjärdedel av alla medverkande i undersökningen har uppmärksammat att priset på tidskrifter har sänkts. Elva procent av dessa har ökat sina inköp i samband med prissänkningen.

Som *tabell 4.3* visar är skillnaderna små mellan olika grupper. Av de som läser tidskrifter är det ingen signifikant skillnad mellan kön, ej heller tycks utbildningsnivå påverka läsandet av tidskrifter.

¹⁴ Av de som aldrig läser böcker var det 29 procent som uppgav en orsak.

Tabell 4.3 Tidskriftsläsning

Tidskrifter*	Totalt	Män	Kvinnor utbildning	Förgymnasial utbildning	Gymnasial utbildning	Eftergymnasial
Läser aldrig	10	11	9	16	10	6
Läser sällan**	48	43	53	48	48	46
Läser ofta***	42	46	38	36	42	48

* I procent

** Heldag eller någon/några dagar per månad

*** Varje dag eller flera dagar i veckan.

Källa: SCB, Omnibussundersökningen.

Internet. Det är skillnad i läsvanor på Internet mellan åldersgrupper. Över hälften i åldersgruppen 18–29 år läser något på Internet varje dag eller flera dagar i veckan. Cirka en tredjedel i åldersgruppen 30–54 år och omkring 10 procent i åldersgruppen 55–74 läser på Internet varje dag eller flera dagar i veckan.

Läsning på Internet, se *tabell 4.4*, är vanligare bland män än kvinnor. Frekvensen läsande på

Internet ökar med utbildningsnivå. Anmärkningsvärt är att hälften av alla kvinnor oavsett utbildningsnivå och drygt hälften av samtliga med förgymnasial utbildning aldrig läser något på Internet. Samtidigt är det nästan hälften av de med eftergymnasial utbildning som ofta läser något på Internet. Andelen av de som läser sällan varierar inte nämnvärt mellan olika grupper.

Tabell 4.4 Internetläsning

Internet*	Totalt	Män	Kvinnor	Förgymnasial utbildning	Gymnasia utbildning	Eftergymnasial utbildning
Läser aldrig	46	40	53	60	49	29
Läser sällan**	22	19	23	19	20	25
Läser ofta***	32	41	24	21	31	46

* I procent.

** Lördag, söndag eller någon/några dagar per månad.

*** Varje dag eller flera dagar i veckan.

Källa: SCB, Omnibussundersökningen.

Bokläsning i den digitala tidsåldern

NORDICOM-Sverige, knutet till Göteborgs Universitet, har anlitats av SCB för att ge en bild av bok- och tidskriftsläsandets utveckling i Sverige. NORDICOM:s redovisning återges delvis i det följande. Den fullständiga redovisningen finns på SCB:s hemsida: www.scb.se

I. Bokläsvanor i Sverige – stabilitet och förändring

Inledning

Läsaneundersökningarnas tid var 1960-talet. Då utfördes flera stora studier som kulminerade med den av 1968 års litteraturutredning beställda *Läs- och bokvanor i fem svenska samhällen* (SOU 1972:20). Denna undersökning kan idag betecknas som en slutpunkt. Efter 1972 har inga större läsaneundersökningar redovisats. Däremot har bokläsningen ingått i barometerundersökningar som *Mediebarometern* (Nordicom) och *Kulturbarmetern* (Statens Kulturråd). På så sätt kan viss kunskap erhållas om dagens läsvanor i ett 20-årsperspektiv. Nedanstående redovisning är i huvudsak hämtad från Nordicoms *Mediebarometer*.

Mediebarometern är en årlig räckviddsundersökning som avser att belysa hur stor andel av den svenska befolkningen som en genomsnittlig dag tagit del av ett antal enskilda medier: radio, TV, text-TV, video, bio, kassettband, CD/grammofonskiva, morgontidning, kvällstidning, vecko-/månadstidning, tidskrift, bok, reklam och ny medieteknologi. Ett särskilt frågeområde rör Internet-användningen. Syftet är att beskriva trender och förändringar i människors nyttjande av massmedier.

Undersökningen bygger på telefonintervjuer till ett slumpmässigt urval av befolkningen mellan 9 och 79 år. Mediebarometern genomfördes första gången 1979 och har därefter genomförts varje år.

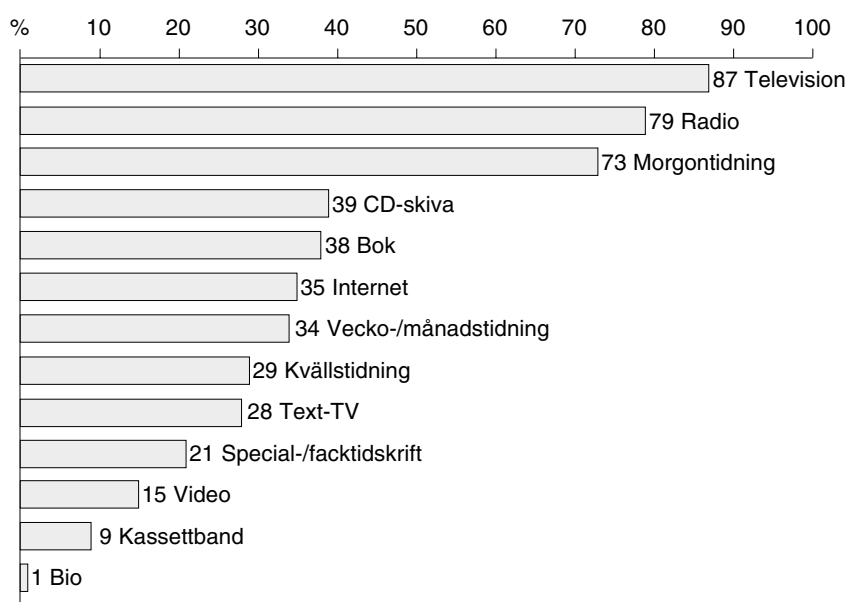
Frågorna avser om man igår t ex läste någon bok, tittade på TV eller lyssnade på CD-skivor. För vissa medier kan gårdagen uppfattas som ett något missvisande mått. Detta gäller t ex böcker, bio och tidskrifter. Mot den bakgrunden redovisar Mediebarometern veckoräckvidd för samtliga medier. För vissa medier ställs också frågor om antalet böcker/tidningar/TV-kanaler etc som man tagit del av. Därmed kan andelen exponerade för t ex två eller fler böcker redovisas. Till dem som tagit del av ett medium under den givna tidsrymden ställs frågan om hur lång tid de ägnat åt mediet. Detta är ett relativt grovt mått som primärt tar sikte på människors subjektivt uppskattade tid. En sådan skattning gör det möjligt att följa utvecklingen över tid.

Mediebarometern har sedan starten tilldragit sig ett betydande allmänt intresse. Genom att den har organiserats som en oberoende medieundersökning med full insyn samt möjlighet till vidareanalyser, har den successivt fått karaktären av basundersökning för andra mediemätningar. Genom ett relativt enkelt undersökningsförfarande och med många påbyggsmöjligheter har det skapats ett kraftfullt instrument i kunskapsutvecklingen rörande vårt mediasystem.

Bokläsning

Andelen bokläsare en genomsnittlig dag uppgår 2001 till närmare 40 procent. Alla läsaneundersökningar visar på ett klart samband mellan läsvanor å ena sidan och kön, ålder och utbildning å den andra. *Kvinnor läser mer än män, flickor mer än pojkar, yngre mer än äldre, högtbildade mer än lågtbildade*. 43 procent av kvinnorna läser i en bok en genomsnittlig dag, medan andelen bland män är 33 procent. När det gäller barn och unga i skolåldern är andelen bokläsare föga överraskande klart större än bland vuxna. Bokläsning bland vuxna minskar med ålder. Bland

Andel av befolkningen 9–79 år som använder olika massmedier en genomsnittlig dag 2001

Anm: Med användning avses hur stor andel av befolkningen mellan 9 och 79 år som tagit del av respektive medium en genomsnittlig dag. En klassificering av medierna redovisas i avsnittet **Fakta om undersökningen Mediebarometern**. OBS! Andelen Internetanvändare bygger på en sammanvägning av användare en genomsnittlig dag i hemmet, på arbetet, i skolan och andelen användare på annan plats.

högutbildade läser närmare hälften, 47 procent, i en bok en genomsnittlig dag – motsvarande siffra bland lågutbildade är 23 procent. Andelen bokläsare är relativt låg i arbetarfamiljer och bland egna företagare, samma sak gäller även i glesbygd.

Sju procent av svenskarna läser eller tittar i mer än en bok en genomsnittlig dag. Andelen "flerboksläsare" är störst bland barn och ungdom, som genom sin skolgång oftare än andra grupper även läser olika typer av böcker.

60 procent av befolkningen mellan 9 och 79 år läser böcker en genomsnittsvecka. "Veckoläsning" är mer utbredd bland kvinnor, unga och högutbildade. De mönster som visat sig i läsning en genomsnittlig dag förstärks följaktligen i "veckoläsningen".

Det fanns i slutet av 1990-talet en svagt vikande trend för bokläsningen, som dock synes ha avstannat kring 40 procent. En svag minskning av andelen bokläsare bland män och barn/unga, samt en svag ökning bland ålderspensionärerna kan noteras under de senaste åren.

Även om bokläsningen kommer långt efter TV-tittande, radiolyssnande och läsning av morgontidningar, är det ändå så att det en vanlig dag är fler människor som ägnar sig åt bokläsning än åt Internetanvändning, läsning av kvällspressen och tittande på video.

Det har inte sällan uttryckts farhågor för vad som händer med tryckta medier som boken när radio, TV och Internet ökar sin spridning. Den allmänna ten-

Bokläsare 9–79 år en genomsnittlig dag/vecka 2001 (procent)

	Totalt	Kön Män	Kvinnor	9–14	15–24	Ålder 25–44	45–64	65–79	Utbildning Låg	Mellan	Hög
<i>Genomsnittlig dag</i>											
Enbart en bok	31	28	35	50	30	29	29	33	22	28	38
Två böcker	3	3	3	6	6	4	1	2	1	3	4
Tre eller fler	4	3	4	6	9	4	2	1	1	2	4
Mindre än ½ tim	10	9	11	24	9	12	7	9	6	8	12
½-1 tim	15	14	15	20	15	13	15	14	10	13	18
1-2 tim	9	7	11	12	13	8	8	9	6	7	11
Mer än 2 tim	4	3	5	4	8	4	2	4	2	4	6
<i>Genomsnittlig vecka</i>											
1994	63	55	72	96	77	63	59	43	43	69	83
1995	63	57	69	96	74	63	54	47	43	61	83
1996	59	52	65	95	72	54	53	45	40	54	75
1997	59	51	66	91	69	57	52	48	38	55	79
1998	59	52	66	94	70	58	50	44	37	53	76
1999	58	50	67	86	65	57	52	45	37	49	74
2000	59	51	66	92	66	61	52	49	38	52	78
2001	60	53	66	87	71	60	52	51	38	54	75

Anm: Med böcker avses såväl skön- och facklitteratur som barn/ungdoms- och läroböcker.

Lästiden är baserad på en fråga, där svarspersonerna fått göra en uppskattning av sin lästid under gårdagen

densen i Mediebarometerns mätningar är att de tryckta medierna klarar sig väl. Bokläsningens ställning måste fortfarande betecknas som stark och inget tyder egentligen på att t ex Internetanvändningen hitills utgör något större hot (se vidare avsnitt III).

Bokläsningen i ett europeiskt perspektiv

Även i ett vidare sammanhang visar det sig att bokläsningen i Sverige (och övriga nordiska länder) ligger högt, vilket framgår av en nyligen, på uppdrag av EU-kommissionen, genomförd Eurobarometer avseende kulturvanorna i 15 EU-länder. En tredjedel av

de tillfrågade svenskarna säger sig ha läst någon bok det senaste året (för EU totalt ca en femtedel). I andra länder är motsvarande siffra: 29 procent i Storbritannien, kring 20 procent i Tyskland resp Frankrike, 16 procent i Spanien samt i Belgien 13 procent. I Sverige är det endast 19 procent som svarar att de inte har läst någon bok under året – i Belgien är det närmare 60 procent, i Grekland samt Spanien drygt 50 procent och i Storbritannien rör det sig om en fjärdedel av befolkningen som inte har läst någon bok under det senaste året.

På frågan om hur många böcker man har läst under det senaste året ligger Sverige över genomsnittet

för de undersökta EU-länderna när det gäller '1–3 böcker' och '13 eller fler böcker'. Det är alltså fler i Sverige som läser böcker än i flertalet andra länder, medan de som läser böcker i dessa länder läser något fler böcker under ett år. I Sverige är det 43 procent av de tillfrågade som läser 1–3 böcker på ett år (37% för EU totalt), 28 procent läser '4–7 böcker' (28% för EU totalt), 10 procent '8–12 böcker' (14% för EU totalt) och drygt 18 procent läser '13 eller fler böcker' (14% för EU totalt).

När det gäller en fråga om hur många böcker man har i hemmet ligger Sverige långt över genomsnittet för EU-länderna. Drygt en tredjedel av den svenska befolkningen uppger att de har fler än 200 böcker i hemmet, motsvarande siffra är för t ex Frankrike 17 procent, Belgien 13 procent, Tyskland 12 procent samt för Grekland resp Spanien kring 10 procent.

Tid som ägnas bokläsning

Bruttotiden för svenskarnas medieanvändning är 6 timmar och fyra minuter. Med bruttotid menas summan av den självuppskattade tiden för användning av enskilda medier och måttet tar inte hänsyn till att man kan använda flera medier samtidigt, t ex lyssna på musik när man läser en bok.

Svenskarnas bruttotid för medieanvändning har varit relativt stabil sedan mitten av 1980-talet. Radio (35 procent) och TV (28 procent) dominerar den tid som ägnas massmedier. Ljudmedierna (radio, CD, ljudkassett) står tillsammans för 43 procent av den tid befolkningen ägnar åt medier en genomsnittlig dag. Motsvarande siffra för rörliga bilder (TV, video, bio) är 32 procent. Den tid som ägnas de tryckta medierna – böcker, tidskrifter, dagspress – uppgår till närmare 20 procent av medietiden. Boken står för 6 procent av medietiden – samma som Internetanvändningen. Boken och morgontidningen är de tryckta medier som läses längst tid.

En svag nedgång kan noteras för de tryckta mediernas andel av medietiden under de senaste fem åren – det gäller även boken – men den tycks ha avstannat om man ser till de senaste årens resultat. Det kan tyckas anmärkningsvärt att de tryckta medierna hävdar sig så väl med tanke på de drastiska förändringar som skett i medielandskapet under det senaste årtiondet. I det sammanhanget spelar den lästradition som finns i Sverige stor roll. Tidig läskunnighet i befolkningen, en stark press och folkbiblioteken är viktiga förklaringsfaktorer. Dessutom vet vi att människors grundläggande vanor förändras mycket långsamt.

Den samlade bruttotiden för medier ökar i huvudsak med ålder. Bland barn är den samlade medietiden drygt fyra timmar en genomsnittlig dag, bland ålderspensionärerna ca sju timmar. Den andel av bruttotiden som avsätts för läsning är lägst, ca 16 procent, bland personer mellan 15 och 44 år. Bland de yngsta och bland personer över 45 år är den ca 20 procent eller högre. Bland de yngsta rör det sig huvudsakligen om böcker, bland de äldsta om tidningar.

Den bruttotid som ägnas åt medier skiljer sig relativt lite åt mellan män och kvinnor. Tryckta medier, som böcker, har en något högre andel av medietiden bland kvinnor.

Lästid bland bokläsarna

Lästiden bland bokläsarna ligger en genomsnittlig dag kring drygt 60 minuter. Lästiden är relativt stabil över tid, men varierar mellan olika grupper av befolkningen. Detta märks framför allt i olika åldersgrupper. Ungdomar mellan 15 och 24 år läser böcker avsevärt längre tid än andra. Barn mellan 9 och 14 år – de som i större utsträckning än andra grupper läser böcker – avsätter kortare tid för bokläsning. Årets resultat pekar på en ökning av lästiden bland barn och ungdomar.

Den första bokpriskommissionen som bevakar att läsningen i Sverige inte blir för dyr. Från vänster Hans Sand, huvudsekreterare, Alicia Ormazábal, assistent, Kristina Ahlinder, Svenska Förläggareföreningen, Lars-Erik Linder, Svenska Bokhandlareföreningen, Roger Pettersson, Statistiska Centralbyrån, Lars Rydquist, Svensk Biblioteksförening, Lena Björk, Sveriges Tidskrifter, John Erik Forslund, Sveriges Författarförbund, Birgit Gunnarsson, kulturdepartementet, Mads Lundgaard, Konsumentverket, Anna Brodow, Kulturtidskrifterna, David Stansvik, Nordiska föreningen

för mindre förlag. Ingegerd Sahlström, ordförande, Ulla Lindkvist, LO, Lennart Hamberg, Riksskatteverket, Madelén Falkenhäll, finansdepartementet, Birgitta Modigh, Kulturrådet och Maria Eka, kulturdepartementet. Kommunalnämndsordförande Sven Cahling och frilansjournalist Alexandra Pascalidou, båda ingående i kommissionen, saknas på bilden. Foto: Rolf Adlercreutz

En fjärdedel av befolkningen ägnar böckerna som mest en timma en genomsnittlig dag och 13 procent läser mer än en timma. Bland de som ägnar en timma eller mer åt bokläsning återfinns förhållandevis många ungdomar, kvinnor, äldre och högutbildade.

Läsning av skön- och facklitteratur

Närmare hälften av bokläsarna läser skönlitteratur och/eller barn- och ungdomslitteratur under en genomsnittlig vecka. Läsning av skönlitteratur är betydligt mer utbredd bland kvinnor än bland män. Utmärkande drag är sammanfattningsvis den höga andelen läsare bland barn, framför allt flickor, kvinnor samt bland högre tjänstemän/akademiker, samt den lägre andelen läsare bland män och bland arbetare.

Andelen läsare av facklitteratur/kurs- och läroböcker är 18 procent. För facklitteratur har det under tidigare år inte märkts någon markant könsskillnad – det är dock fler män än kvinnor som läser facklitteratur. De flitigaste läsarna återfinns, inte oväntat, bland studerande, högutbildade, unga 15 till 29 år och högre tjänstemän/akademiker. Arbetare och pensionärer läser i mindre omfattning facklitteratur.

Med högre utbildning ökar vanan att läsa såväl skönlitteratur som facklitteratur. Intresset för facklitteratur sjunker med stigande ålder, medan andelen läsare av skönlitteratur ligger jämnt bortsett från den särskilt höga andelen i den unga ”bokslukargruppen”.

Tre procent av bokläsarna har tagit del av någon bok på talkassett, två procent har lyssnat på någon skönlitterär bok och en procent har tagit del av facklitteratur. Lyssnandet på talkassetter är mest utbrett bland barn, personer mellan 25 till 44 år och bland högutbildade.

En ökad andel läsare av skönlitteratur – gäller i stort sett alla grupper – kan noteras under de senaste åren, samtidigt som den andel som läser facklitteratur tenderar att minska något.

I Mediebarometern ställs också en fråga om senast lästa böcker har lästs för nöjes skull eller för arbetet/skola. 2001 uppgår 83 procent att de läst böcker för nöjes skull och 26 procent att de läst för arbetet eller skolan. I ’nöjesläsningen’ dominerar läsning av skönlitteratur och även i den tidsserie som mäter ’nöjesläsningen’ kan en liten ökning noteras under senare år, samtidigt som läsningen för arbetet/skolan minskar något.

Ett europeiskt perspektiv

Svenskar läser litteratur av annan orsak än arbete och skola (d v s läsning på fritiden) i betydligt större utsträckning än i andra europeiska länder enligt EU-kommissionens kulturvaneundersökning: 71 procent i Sverige, 66 procent i Finland, 63 procent i Storbritannien, 55 procent i Danmark, 40 procent i Tyskland, Frankrike resp Spanien och 23 procent i Belgien. Svenskarna läser också relativt många böcker för ’nöjes skull’ – 28 procent säger att de har läst ’13 eller fler’ sådana böcker under det senaste året (för EU totalt är siffran 19 procent).

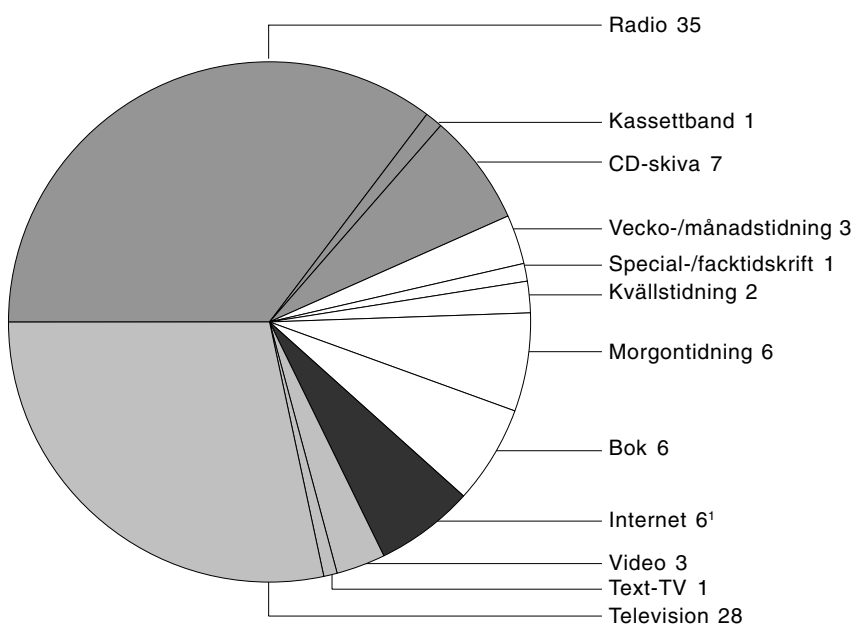
Även läsningen av läxböcker/kursböcker är mer omfattande i Sverige än i de andra EU-länderna – drygt 23 procent av de tillfrågade i Sverige uppgår att de läser sådana böcker, medan motsvarande siffra för Storbritannien är 16 procent och för Frankrike 11 procent. Även när det gäller läsning av böcker för arbetet och i bildningssyfte ligger Sverige klart över genomsnittet för de undersökta EU-länderna.

Anskaffning

Närmare hälften av dem som har läst någon bok den senaste veckan 2001 hade köpt boken/ böckerna, 36 procent hade lånat boken/böckerna och 19 procent hade skaffat boken/böckerna på annat sätt.

Den bruttotid som befolkningen 9–79 år ägnar åt massmedier fördelad på olika medier 2001 (procent)

Anm: Den totala tid som allmänheten ägnar åt massmedier är en summering av den tid som avsättes för varje medium. Den totala tiden tar följaktligen inte hänsyn till att två medier kan ha använts samtidigt. Det innebär att både tiden för läsning av morgonpress och tiden för radiolyssnande räknats in, även om läsningen av morgontidningen skett samtidigt som radiolyssnandet. Läses morgontidningen i 30 minuter vid frukost och radion samtidigt står på betyder det följaktligen 30 minuters radiolyssnande och 30 minuters morgonpress-läsning, vilket summeras till 60 minuter. Den tid som allmänheten avsätter för bio ingår inte i diagrammet.

¹ Med användningstid för Internet avses den samlade användningen i hemmet, på arbetet, i skolan och på annan plats.

De flesta bokläsarna skaffar böcker från bokhandel (31 procent) och bibliotek (22 procent). Det är vanligare att köpa skönlitteratur än facklitteratur, medan andelen som lånar är lika stor oavsett om det handlar om skön- eller facklitteratur.

Bibliotekens roll har försvagats något under den period Mediebarometern frågat om anskaffning (sedan 1998). Av andra undersökningar framgår att utlåningen ligger långt från det tidiga 1980-talets siffror. Allra störst var utlåningen 1983. Det året lånade folkbiblioteken ut 77 miljoner böcker. Därefter minskade utlåningen successivt fram till 1991 då den var

så låg som 65,5 miljoner. Under de tre följande åren skedde så en viss återhämtning – utlåningen 1996 uppgick till 73,3 miljoner – men därefter har utlåningen åter stagnerat. (MedieSverige 2001/2002. Nordicom 2001)

Högutbildade och medelålders köper böcker i förhållandevis stor utsträckning genom bokhandel, medan barn och ungdomar lånar på bibliotek.

Drygt en av tio bokläsare har lånat boken från vänner och bekanta, i nästan lika stor utsträckning har boken fått som gåva eller köpts via bokklubb. Bland barn är det vanligaste att man har fått boken

som gåva. Både att låna från bekanta och köp via bokklubbar är vanligare bland kvinnor än bland män. Läsning av bok som köpts genom bokklubb är också vanligare bland lågutbildade än bland högutbildade. Av dem som totalt läser böcker regelbundet är andelen som införskaffar böcker via läsecirkel, antikvariat eller Internetbokhandel relativt få. Internetköpen ligger på samma nivå 2001 som 1999 (1 procent).

II. Medievanor bland bokläsare (och icke-bokläsare)

De som en genomsnittlig dag 2001 har läst i någon bok, oavsett om det rör sig om skön- eller facklitteratur, har i större utsträckning än övriga lyssnat på CD, använt Internet och läst vecko/ månadstidningar och special/facktidsskrifter. Däremot har de i mindre grad lyssnat på radio. Morgon- och kvällstidningsläsning, TV-tittande och kassettyssnande är i stort sett på samma nivå bland dem som läst i någon bok som bland dem som inte gjort det.

Mönstret var nästan exakt detsamma 1995. Enda undantaget är möjligen att kvällstidningsläsningen då var lägre bland bokläsarna än bland övriga.

Hur man tar del av andra medier har också att göra med vilken bokläsningsprofil man har. Exempelvis är Internetanvändningen i högre grad kopplad till läsning av facklitteratur än till läsning av skönlitteratur; bland dem som läst i någon skönlitterär bok men ingen facklitteratur är nätanvändningen på i stort sett samma nivå som bland dem som inte läst någon bok alls (25%). Om man läst facklitteratur men inget annat ökar andelen till 33 procent och har man läst båda typerna av böcker är andelen 49 procent. Det finns ett motsvarande mönster för persondatoranvändning, morgontidningsläsning och läsning av tidskrifter, medan det omvända förhållandet gäller för kvällspress och television; i det senare fallet är det

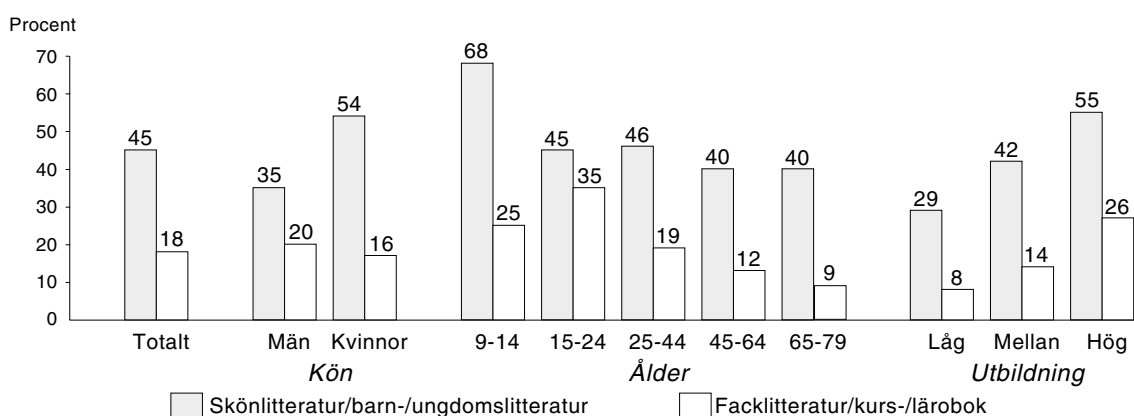
de som läst skönlitteratur men inte facklitteratur som ligger över snittet.

Skillnaderna i medieexponering mellan dem som har läst i någon bok och dem som inte gjort det är förhållandevis små och kan delvis förklaras av att de som läser böcker genomsnittligt är yngre och högutbildade; det senare ligger bakom exempelvis den högre Internetanvändningen bland bokläsarna. Men vi kan också se att i alla åldrar är CD-lyssnandet högre bland bokläsarna, men att det är framför allt gruppen 25–44 år som skiljer ut sig. Omvänt gäller att radiolyssnandet är lägre i alla åldrar utom i åldersgruppen 15–24 – den traditionellt starka lyssnargruppen – där skillnaden är marginell. Internetanvändningen är högre bland bokläsarna än bland övriga. För morgon- och specialtidningar finns det ett positivt samband med bokläsning främst bland äldre, medan sambandet är svagt negativt för TV och kvällspress.

Medietiden

De som har läst en bok en genomsnittlig dag 2001 sätter av klart mindre tid åt radio och TV. Bokläsarna ägnar radion genomsnittligt drygt 1 timma och 45 minuter, de som inte har läst någon bok drygt 2 timmar och 20 minuter. För TV är differensen något mindre. Även kvällspressen läses något kortare tid bland icke-bokläsare. De medier som bokläsarna ägnar något längre tid är CD-skivor och Internet – och i någon mån morgontidningar och video. Vi talar dock här om genomsnittsskillnader som endast ligger mellan 2 och 6 minuter. Om vi går tillbaka sex år i tiden är mönstret i stort sett detsamma: det är radio och TV som skiljer ut sig med sin längre användningstid bland icke-bokläsare.

Ett annat perspektiv på tid är att se hur bokläsare och icke-bokläsare *fördelar sin samlade medietid* (bruttotiden) på andra medier. Det visar sig här att

Figur 9. Bokläsare 9-79 år en genomsnittlig vecka 2001 (procent)

det är en marginell skillnad när det gäller tiden som ägnas åt andra tryckta medier än böcker. Även andelen för Internet är i stort sett densamma. Den stora skillnaden finns, som väntat efter vad vi sett i det föregående, i fråga om radio – och i någon mån TV. Bland dem som inte läser böcker ligger 40 procent av den genomsnittliga medietiden på radio, medan den för icke-läsarna ligger bara på ca 25 procent. För TV går tendensen i samma riktning: 30 procent bland dem som inte läst någon bok och knappt 25 procent bland bokläsarna. Det är framför allt kvinnliga icke-läsare som ägnar en större andel av sin medietid åt radio.

Generellt ägnar facklitteraturläsarna längre tid åt bokläsning i förhållande till andra medier än vad skönlitteraturläsarna gör. Tendensen gäller både bland män och kvinnor. Förklaringen ligger i att de som läser facklitteratur har en bredare bokläsning: facklitteraturläsarna läser i större utsträckning skönlitteratur än vad skönlitteraturläsarna läser facklitteratur (se ovan).

Bokläsning och ny medieteknologi – barn/unga och TV-spel

TV-spel används framför allt av yngre, där över 50 procent av 9 till 14-åringarna har spelat en genomsnittlig vecka. År 2001 är det förhållandevis små skillnader mellan bokläsare och ickebokläsare i gruppen 9–17 år när det gäller användning av TV-spel, men också i fråga om att använda persondatorer. Att hålla på med TV-spel är dock något vanligare bland dem som inte läser böcker, medan persondatoranvändning förekommer något oftare bland bokläsare än bland övriga. Den största differensen finns dock i fråga om Internetanvändning, där den samlade nätanvändningen är högre bland bokläsare. Skillnaden kan inte förklaras av tillgång till Internet, eftersom det där inte finns någon skillnad mellan läsare och icke-läsare.

Att spela TV-spel är vanligare bland dem som varken läser skönlitteratur eller facklitteratur. Persondatoranvändning är däremot lägst i denna grupp och högst bland dem som läser både skönlitteratur och facklitteratur, låt

Andel som läser skönlitteratur en genomsnittlig vecka 1997, 1999 och 2001 (procent)

		1997	1999	2001
Totalt	Totala befolkningen 9–79 år	38	38	45
	Vuxna 18–79 år	36	35	42
	Barn/ ungdom 9–17 år	52	52	62
Kön	Män 9–79 år	28	29	35
	Kvinnor 9–79 år	47	48	54
	Män 18–79 år	25	26	33
	Kvinnor 18–79 år	47	46	52
	Pojkar 9–17 år	47	47	52
	Flickor 9–17 år	58	57	73
Ålder	9–14 år	57	54	68
	15–19 år	41	42	49
	20–24 år	30	25	40
	25–34 år	37	39	47
	35–44 år	40	36	45
	45–54 år	35	40	42
	55–64 år	34	33	38
	65–79 år	37	33	40
Utbildning (16–79 år)	Förgymnasial utbildning < 9 år	24	26	25
	Förgymnasial utbildning 9–10 år	32	33	40
	Gymnasial utbildning ≤ 2 år	34	34	38
	Gymnasial utbildning > 2 år	34	32	44
	Högskola/ universitet ≤ 3 år	53	48	53
	Högskola/ universitet > 3 år	54	50	56
Sysselsättning (16–79 år)	Arbetare	27	27	32
	Tjänstemän	46	47	54
	Högre tjänstemän/ akademiker	52	50	57
	Egna företagare	32	29	44
	Pensionärer	40	32	38
	Studerande	32	37	42
	Arbetslösa ¹	29	18	39
Vuxna i hushållet (18–79 år)	En person (18 år och äldre)	37	35	42
	Två personer (18 år och äldre)	37	36	42
	Tre eller fler (18 år och äldre)	32	35	43
Familj (18–79 år)	Yngre vuxna, inga barn (18–44 år)	36	35	45
	Äldre vuxna (45–79 år)	35	35	39
	Skolbarnsföräldrar (barn 7–17 år)	40	35	46
	Småbarnsföräldrar (barn 0–6 år)	36	39	44
Hushåll (9–79 år)	En person	37	36	41
	Två personer	36	36	42
	Tre personer	37	37	49
	Fyra personer eller fler	42	42	49

¹ Antalet svarspersoner är under 100 och siffran bör tolkas med försiktighet.

Anmärkning: Skönlitteratur avser skönlitteratur samt barn- och ungdomslitteratur.

vara att antalet svarspersoner är blygsamt och gör resultaten något osäkra. Internetanvändning är bland de yngre, liksom i ett befolkningsgenomsnitt, kopplat till läsning av facklitteratur. Bakom detta finns en skillnad mellan pojkar och flickor, där den senare gruppen är överrepresenterad i fråga om skönlitteratur och den förra på nätanvändning.

Det finns betydande skillnader i användningsmönster över tid. I mitten av 1990-talet var den nya tekniken oftare använd bland dem som inte läste böcker. I slutet av 1990-talet hade mönstret ändrats så att det var bokläsarna som var klart överrepresenterade i fråga om både dator- och nätanvändning, och år 2001 har tendensen utjämnats något. Förklaringen ligger sannolikt i att den expansion i Internettillgång som skedde i slutet av 1990-talet främst förekom bland högutbildade, där bokläsningen var vanlig. I den fortsatta nätexpansionen har det skett en utjämning, vilket väl illustreras i att nättillgången nu är lika stor bland bokläsare som bland övriga.

III. Bokläsning och Internet

Internetanvändningen har sedan slutet av 1990-talet ökat snabbare bland bokläsarna än bland övriga. Det gäller särskilt bland dem som läser både skön- och facklitteratur. Bakgrunden är att det rör sig om yngre och högutbildade, d v s de som utgjorde den stora gruppen av pionjärer när det gällde att skaffa sig tillgång till nätet. Men det finns även en könsfaktor i utvecklingsmönstret. Män har från starten varit aktivare nätanvändare än kvinnor – och det är kvinnor som i större utsträckning läser skönlitteratur. Detta förklarar att det inte finns något större samband mellan läsning av skönlitteratur och nätanvändning.

Det generella mönstret i Internetanvändningen är att det med få undantag finns ett positivt samband med läsning. Det gäller morgonpress, kvällstidningar

och tidskrifter, men inte vecko- och månadstidningar. För bokläsningen gäller sambandet facklitteratur mera än skönlitteratur. Bakom skillnaderna anas en innehålls- och intressefaktor: det är de medier som konventionellt betraktas som de informativa som har högre samband med nätanvändning. Det senare hänger samman med att Internet framför allt är ett informationssökningsmedium.

Samma tendens gäller emellertid inte för radio och TV. Här är det de underhållande kanalerna som hänger samman med nätanvändning. Förklaringen ligger i att dessa liksom nätet har en genomsnittligt yngre grupp användare.

De som använt Internet en genomsnittlig dag har oftare än övriga läst i någon bok eller i någon special/facktidskrift och lyssnat på CD-skivor. De har däremot i betydligt mindre utsträckning än icke-användarna lyssnat på radio eller tittat på TV. Det finns för dagspressen en mycket svag tendens i samma riktning.

Också allmänhetens subjektiva uppskattning pekar i samma riktning. Det är framför allt TV-tittande som man uppfattar att man dragit ner på. Generellt menar man att nätanvändningen i ökande utsträckning påverkat annan medieanvändning negativt. Andelarna som menar att det skett en nedgång är dock ännu relativt blygsamma.

De som använder nätet i sitt hem ägnar det i genomsnitt 47 minuter. Internetanvändarna spenderar något mera tid på bokläsning och CD-lyssnande, och möjligen facktidskrifter, än vad övriga gör. Däremot får televisionen och speciellt radion en kortare tid. Detta visar sig stämma förhållandevis väl med den subjektiva skattningen av användningstiden. I och med att en av de tydligaste tendenserna de senaste åren är att Internetanvändning ökar i hemmen är just tidsanvändningen särskilt viktig att följa.

Bokpriskommissionens iakttagelser och slutsatser

Vi har enligt våra direktiv tre huvuduppgifter, nämligen att

- verka för att åtgärden med sänkt mervärdesskatt får fullt och bestående genomslag i det pris som konsumenterna betalar för böcker, tidskrifter mm och att i det syftet inhämta och bearbeta uppgifter som kan belysa prisutvecklingen
- bidra till konsumentinformationen om den sänkta mervärdesskatten på böcker, tidskrifter m m, liksom om den löpande prisutvecklingen på dessa varor
- verka för att läsandet ökar i alla grupper och redovisa hur detta mål har uppnåtts.

Som nämns i förordet till denna rapport har vi börjat planera för hur Kommissionen skall kunna aktivt bidra till konsumentinformationen om den sänkta momsen och verka för ett ökat läsande i alla grupper. Vi får sålunda anledning att återkomma till dessa frågor i senare rapporter. Till föreliggande rapport har det inte varit möjligt att gå in djupare på dessa områden. Vissa iakttagelser om i vilken utsträckning momssänkningen har uppmärksammat av allmänheten och har påverkat inköpen av böcker och tidskrifter kan dock göras. Vi återkommer senare till detta.

Det är också tillfredsställande att vi genom det underlag som SCB har tagit fram genom att anlita NORDICOM-Sverige kan ge en bild av bok- och tidskriftsläsandets utveckling i Sverige under de senaste decennierna. NORDICOMS redovisning Bokläsning i den digitala tidsåldern med visst tabellmaterial har fogats som ett särskilt avsnitt till denna rapport. Den fullständiga redovisningen kommer att återfinnas på SCB:s hemsida www.scb.se.

Fokus i den redovisning som SCB har gjort till Kommissionen ligger på prismätningarna på böcker och tidskrifter mellan 2001 och 2002.

Vi väljer att i det följande ge en sammanhållen be-

skrivning för bok- och tidskriftsområdena av de metoder som har tillämpats för prismätningarna och våra iakttagelser rörande prisutvecklingen. När vi kommer till redovisningen av våra slutsatser återfinns den under skilda rubriker.

På *bokområdet* grundar sig SCB:s prismätningar på jämförelser mellan bokhandlarnas rea- och vårkataloger resp bokklubbarnas medlemstidningar under våren 2001 och motsvarande material under våren 2002. Denna mätmetod kommer i de framtida redovisningarna att ersättas av mätningar i butik.

På *tidskriftssidan* har noteringarna huvudsakligen gjorts genom observationer i butik eller information från Internet. Den tillämpade metoden för tidskrifterna kommer att utnyttjas också vid de framtida mättillfällena.

SCB:s redovisning rymmer också omsättnings-siffror för branschen t o m mars månad 2002 och – som nämnts – viss information om konsumenternas reaktion på momssänkningen.

Delar av SCB:s redovisning har fogats som ett särskilt avsnitt till denna rapport. Redovisningen i sin helhet återfinns på SCB:s hemsida (se ovan).

Den för Kommissionens vidkommande viktigaste frågan i detta skede är om momssänkningen har fått fullt och bestående genomslag i det pris som konsumenterna betalar för böcker, tidskrifter mm.

SCB:s underlag förmedlar en mångfacetterad bild av prisutvecklingen inom de olika produktgrupperna och vid de olika mättillfällena. Vi noterar också att osäkerhetstalen i vissa fall är relativt stora på grund av det begränsade antalet prisobservationer som har varit möjliga att göra beroende på antalet titlar i bokkatalogerna. SCB har under våren igångsatt prismätningar i butik på bokområdet. Resultatet från dessa mätningar kommer att ligga till grund för redovisningen i juni 2003. Därmed kommer möjligheterna att mer exakt precisera den faktiska prisutvecklingen att öka på det området. Som nämnts kommer

den redan tillämpade metoden att mäta priser på tidskriftssidan att ligga fast.

Av det sagda följer att underlaget ger möjlighet till säkrare bedömning av utvecklingen på tidskriftssidan än på bokområdet. Det har Kommissionen beaktat i de slutsatser som följer nedan.

Vid granskningen av SCB:s underlag har Kommissionen haft som utgångspunkt att en sänkning av moms på böcker och tidskrifter från 25 till 6 procent borde ge utrymme för en sänkning av prisnivån med *15,2 procent* under förutsättning att alla övriga omständigheter som påverkar prisnivån är lika.

Från denna utgångspunkt kan vi konstatera att priserna från våren 2001 till våren 2002 på böcker i bokhandelns reaktaloger har sjunkit i genomsnitt med *12,8 procent* och i vårkatalogerna med *14,9 procent*. Bokklubbarnas kataloger redovisar på motsvarande sätt en minskning med *10,5 procent*. Tidskriftsområdet uppvisar också en prissänkning om *10,8 procent*.

Det är alltså genomgående sänkningar inom området som understiger de tidigare nämnda *15,2 procent* som momssänkningen isolerat borde leda till.

Förklaringen till detta torde ligga i att det är nödvändigt att vid bedömningen av resultatet väga in också andra faktorer. Sålunda kan vi konstatera att den allmänna konsumentprisutvecklingen för t ex perioden januari–april 2001 till januari–april 2002 lett till prisökningar med *2,6 procent*. Vidare är osäkerhetstalen för de olika produktgrupperna i många fall inte obetydliga. För såväl konsumentprisutvecklingen som prismätningarnas tillförlidlighet hänvisar vi till SCB:s underlag. Till denna bild hör också att branschen under den aktuella perioden enligt SCB:s studier har ökat sin omsättning. Om denna omsättningsökning, som uppgår till 6 procent under årets första två månader för branschen som

helhet jämfört med förra året, beror på ökad volym eller höjda priser uttalar sig SCB inte om. Enligt Kommissionens uppfattning talar mycket för att omsättningsökningen beror på ökad volym, vilket i sin tur borde vara prispressande.

Från dessa utgångspunkter kommer vi fram till följande slutsatser vad gäller bok- resp tidskriftsområdena.

Bokområdet

Mot bakgrund av de redovisade iakttagelserna och med hänvisning till den osäkerhet som har redovisats är det Bokpriskommissionens preliminära bedömning att åtgärden med sänkt mervärdesskatt på *böcker* sannolikt har givit det resultat som önskades, dvs fått ett fullt genomslag i det pris som konsumenten betalar. Vi har i sammanhanget noterat en lägre prissänkning i bokklubbarnas kataloger än för butikskatalogerna, men samtidigt inhämtat att detta till viss del kan bero på att branschen till en början inte noterade att momssänkningen också omfattade expeditiionsavgifterna.

Det bör betonas att Kommissionens bedömning i detta sammanhang bygger på de generella iakttagelser som SCB gör rörande bokbranschen. Om man som SCB gör också tittar närmare på prisutvecklingen inom olika bokkategorier pekar siffrorna på avsevärda skillnader vad gäller prisreduktionen.

Om man bortser från osäkerhetstalen, som förvisso i många fall är stora, kan de redovisade siffrorna tyda på att prisutvecklingen i fråga om skönlitteratur skiljer sig från utvecklingen inom facklitteraturen med en tydligare prisreduktion inom den första kategorin. Denna bild är dock mindre tydlig inom bokklubbsområdet. För barnböckerna tycks prissänkningen vara betydligt klarare i vårkatalogerna än i reaktalogerna och – framför allt – i bokklubbarnas kataloger.

Oäkerhetsfaktorn för den sistnämnda kategorin är dock mycket stor eftersom antalet observationer är få.

Underlaget ger inte möjlighet för Kommissionen att närmare analysera orsakerna bakom de skillnader i prisutveckling som de olika kategorierna uppvisar. Det finns därför heller inte möjlighet för oss att närmare kommentera dessa skillnader för att kunna bedöma om det föreligger skilda attityder vad gäller benägenheten att låta momssänkningen slå igenom fullt ut. Det är vår förhoppning att vi i våra kommande rapporter skall kunna ytterligare fördjupa analysen av prisutvecklingen på bokområdet. Det är möjligt att Kommissionen för att kunna göra analyser av orsakerna bakom olika iakttagelser i framtiden måste överväga att inhämta kompletterande underlag.

Tidskrifterna

Vad gäller *tidskrifterna* visar siffrorna att momssänkningen inte har fått samma genomslag som på boksidan. Vi vill också erinra om att den tillämpade mätmetoden i detta sammanhang har varit säkrare på tidskriftssidan. Vår bedömning är därför att åtgärden med sänkt mervärdesskatt *generellt sett* inte fått ett fullt genomslag i det pris som konsumenten betalar. Branschen har således i viss utsträckning utnyttjat momssänkningen för att förstärka tidskrifternas egen ekonomi.

Liksom i fråga om boksektorn är det en bedömning som baserar sig på en helhetsbild av tidskriftsområdet. För de skilda tidskriftskategorierna kan vi avläsa stora differenser. Sålunda uppvisar t ex familje- och damtidningar tämligen höga siffror vad gäller prissänkningen medan prisreduktionen för t ex dator- och tidningar är väsentligt lägre.

Liksom på bokområdet ger underlaget inte möjlighet att närmare analysera orsakerna bakom skillnaderna mellan de olika kategorierna. Kommissionen får därför nöja sig med den generella bedömning som vi här har redovisat.

Det känns angeläget för oss att understryka att våra kommentarer rörande iakttagelser ifråga om de skilda kategorierna under resp bok- och tidskriftsområdena inte tjänar annat syfte än att peka på att utvecklingen inte torde vara enhetlig inom resp grupp. Förhoppningsvis kommer vi att i framtiden kunna vara tydligare i bedömningen av hur momssänkningen har slagit igenom i de skilda kategorierna.

Av naturliga skäl går det inte nu att dra några slutsatser om huruvida momssänkningen får *ett bestående genomslag* i de pris som konsumenten betalar. Det är en fråga som vi får återkomma till i framtida rapporter.

Läsvanor mm

Som nämnts ger SCB:s underlag, eller övrigt material rörande utvecklingen av kultur- och läsvanor som ställts till kommissionens förfogande i denna omgång, inte möjlighet för oss att bedöma om åtgärden att sänka mervärdesskatten på böcker och läsning har lett till förändrade läsvanor. Av det material som har redovisats för oss rörande den generella situationen för läsandet i Sverige tycker vi att det finns anledning att peka på följande kännetecken:

- Sverige är – internationellt sett – ett läsande folk.
- Ju högre utbildning desto mer läser man.
- Kvinnor läser böcker oftare än män.
- Män läser oftare tidskrifter än böcker.
- Läsning på Internet är vanligast bland yngre.

Vi finner det också klart intressant att SCB:s sk om-nibus-studie, som genomfördes i april 2002, redovisar att hälften av dem som svarat uppmärksammat att böcker blivit billigare och en fjärdedel att man noterat prissänkningen på tidskrifter. Omnibussen klargör vidare att en tredjedel av dem som uppfattat bokprissänkningen har ökat sina bokinköp. Motsvarande siffra för tidskriftsområdet är 11 procent.

Kommissionen menar att ett 50-procentigt genomslag i konsumentmedvetandet om moms-

sänkningen på baksidan måste uppfattas som positivt. Varför genomslaget har varit lägre på tidskriftssidan är oklart. Möjligen kan den begränsade prisreduktionen vara en av förklaringarna liksom den omständigheten att prisreduktionen uttryckt i kronor blir mindre påtaglig på tidskriftsområdet än i fråga om böckerna.

Klart är att Kommissionen uppfattar som sin uppgift att bidra till att konsumentinformationen om momssänkningen hålls levande också under kommande år. Det är ett arbete som förutsätter engagemang från många parter på bok- och tidskriftsmarknaden

Vi finner det glädjande att prissänkningen uppenbarligen resulterat i ökade inköp av böcker och tidskrifter. Att döma av underlaget har 15 procent av befolkningen ökat sina bokinköp medan ökningen på tidskriftssidan är mer blygsam.

Kommissionen menar att det är angeläget att den effekt av ökade bok- och tidskriftsinköp som har uppnåtts under den första perioden efter momssänkningen måste upprätthållas och förhoppningsvis förstärkas under de kommande åren. Kommissionen vill verka för att den utvecklingen också leder till ökat läsande i alla grupper. Vi ser fram emot att aktivt arbeta med den frågan tillsammans med andra intressenter på området och hoppas att våra initiativ skall bidra till att ge avläsbara resultat i de underlag som SCB och andra statistikproducenter kommer att tillhandahålla i framtiden.

Medieprofessorn saknar gå-bort-boken som present

Hur priskänslig är den läsande svensken? Inte särskilt, om man frågar Karl Erik Gustafsson, läsande siffergymnast och professor i massmedieekonomi vid Handelshögskolan i Göteborg.

– När man skapar specifika bokserier, lätt igenkännbara för publiken, blir priset en väldigt viktig sak. Men min grunduppfattning är att massmedier över lag har låg priskänslighet. Jag talar inte om okänslighet, men känsligheten är låg, förklarar han.

Det finns en prisernas magi som gör ämnet extra känsligt, när det gäller massmedier. När Karl Erik Gustafsson för drygt tio år sedan hävdade att priskänsligheten var låg fick han tidningsutgivarna emot sig. Så här i efterhand kallar han det en ganska rolig historia, eftersom han fick rätt. Dagstidningarna höjde priset utan att prenumeranterna stegrade sig i någon större omfattning. Diskussionen den gången handlade om 12 eller 25-procentiga momssatser och utgivarna ville inte ha någon diskussion om priskänslighet. Den skulle vara hög. Punkt. Säger Gustafsson.

– Dagspressen har haft en väldigt traditionell och stelbent prissättning. Det såg man på 1970-talet, när Hasse Ericsson drev upp transportarbetarnas löner. Då åkte priset upp kraftigt och tidningarna fick lite ågren; nu har vi nog höjt för mycket. Under tio år låg man därför på samma nivå som konsumentprisindex ända till slutet av 1980-talet, när man åter igen började höja priset kraftigt igen. Men det blev inte så starka reaktioner, konstaterar Karl Erik Gustafsson.

– Från politiskt håll var man rädd att de svaga tidningarna skulle drabbas av momshöjningen. Men min enkla slutsats var att de svaga tidningarna hade det selektiva presstödet som skyddsnät. Att man sedan höjde priset utan att det fick någon effekt, hade ingen betydelse för diskussionen.

Inför sina studenter på universitetet brukar han tala om det långsamma medialandskapet. Strukturer som ändras men med gamla aktörer i invanda roller. Gustafsson tar pocketboken som exempel. Den introducerades av Penguin Books i Storbritannien 1936 och såldes på järnvägsstationerna till samma pris som ett paket cigaretter, säger han. I Sverige lanserades pocketboken drygt tjugo år senare, 1957.

– Intresset för det lilla fickformatet har bara växt. ”Det Bästa” kom in i Sverige på 1940-talet och skapade en helt ny genre. Folk kunde jämföra den ena boken med den andra. Då blir det intressant. Jag tycker det är konstigt att man inte långt tidigare kört igång bokförsäljning på järnvägsstationerna som förr. Dagspressen ger pocketboken allt större utrymme, franska Le Monde har en särskild sektion med bara pocketböcker en gång i månaden.

Karl Erik Gustafsson har länge propagerat för att tidningar, böcker, film osv i första hand ska finnas tillgängliga för alla.

– Men när det gäller stöd till massmedier ligger den svenska kulturpolitiken för mycket på produktion, till förfång för vårt avlånga land.

Tycker du att böcker och tidskrifter är för dyra att köpa?

– Det är bara första-utgivningen som är dyr och där betyder nog inte prissänkningen särskilt mycket. Men man har även lågpriskanaler med bokklubbar och internethandel.

Men om du jämför med Penguins cigarettpris på den första pocketutgåvan, så har det hänt åtskilligt under åren?

– Ja, författaren Max Lundgren har sagt att en bok inte bör kosta mer än en liter brännvin. Det är ganska bra som jämförelse. I undervisningen brukar jag illustrera utvecklingen med hur vi fick ett nytt ekonomiskt system 1954 och en första konkurrenslag.

Karl Erik Gustafsson, massmedieekonom och professor vid Göteborgs universitet. Foto: Jacob Forsell

Bokhandeln var en av de få som fick motsvarande lagstiftning på sig långt senare, på 1970-talet, när bruttoprisförbudet infördes också där. Kedjebildningen kom snabbt, det blev en fördel för bokhandlarna att samarbeta och köpa in böcker till lägre pris. Samtidigt drog lagen undan mattan för all bokhandelsverksamhet ute i landet; skolor och bibliotek kunde vända sig direkt till förlagen i stället för till den lokale bokhandlarn. Så kom de fria distributionsformerna; via varuhus med storskytning och bästsäljare, man producerade mycket...

Han talar om bokrean, som en gång i världen var riktig rea, innan förlagen började trycka upp speciella reautgåvor och fördärvade dess rykte. Nu har man hittat tillbaka till reaformen, säger han.

– Momssänkningen bör slå igenom på pocketboken, även om jag ännu inte sett några siffror. Med bokklubbarna är det osäkrare. Där är inträdespriset det viktiga, vad erbjudandet innebär. Boken har ju inte bara konkurrens som produkt, utan även som

present. Man skulle behöva en gå-bort-bok i 150-kronorsklassen. Steget är för högt att köpa en inbunden bok, då tar man två flaskor vin i stället. Därför kan man säga att våra vinvanor skadat boken mer än priset. När mina vänner 40-talisterna fyllt år har jag fastnat för "En bok för allas" lite uppgraderade version; av 1940-tal till exempel. Den ligger exakt rätt i prisnivå till någon man kanske inte känner så väl och är inte alltför enkel. Annars har förlagen prissatt sig ur presentmarknaden.

Finns det en nedre gräns för hur billig en bok eller en tidskrift kan vara?

– Det som skiljer böcker och tidskrifter från andra medier är att de har ett statusvärde. När tv och radio kom kunde man glänsa med dyra och fina apparater. Idag kan ingen glänsa med en fin radioapparat. Men böcker och tidningar har sitt statusvärde. Det påminner mig om författaren Hjalmar Söderberg som en gång fick frågan om han läst alla böcker han hade i

bokhyllorna: "Är ni inte klok människa, tror ni att jag läser mitt möbleman!" Det är nåt visst med böcker. Och tidskrifter. På advokatkontor, tandläkarmottagning eller frisör ser du hela skalan av olika statusbringande alster.

Många av oss är storkonsument av medier. Är man storkonsument på ett är man det på annat; en internetanvändare läser oftast mycket i allmänhet. Har tillgången till internet spelat någon roll för priset på tryckta medier?

– Nej, egentligen inte. En flitig tidningsläsare använder även internet. Nätet kräver ju läskunnighet, man måste kunna stava för att hitta. Där har TV främjat en läskultur, eftersom vi inte har dubbade program. Vi har fått en bokstavskultur som är viktig i dessa sammanhang.

I Stockholm ser man ofta unga kvinnor sitta djupt försjunkna i en pocketbok på tunnelbanan. Varför?

– Jag tror att tjockleken har betydelse när det gäller böcker. Unga kan inte krypa upp i sängen med en tunn bok. Själv kan jag njuta av en väldigt tunn bok, men yngre människor vill ha den tjocka som lovar åtskilliga timmars spännande underhållning. Hur annars förklara framgångarna med grottbjörnen och de här tegelstenarna.

Män läser mer av tidskrifter än böcker. Stämmer det på dig?

– Jag måste läsa en hel del facklitteratur. Med stigande ålder värderar man den tid man har. Ibland läser jag böcker på främmande språk för att samtidigt få lite träning i engelska, franska och tyska. Formatet har en betydelse för mig. Det mindre formatet är behändigt, både när det gäller böcker och tidningar. Le Monde är jag mest förtjust i. Den är ett mellanting mellan tabloid och fullformat. De kontinentala postverken krävde en gång i världen vissa standardformat

som tidningarna fick anpassa sig till. I Sverige har postverket fått anpassa sig till våra tidningars format. Samtidigt, när affärstidningen Vision kom med sitt större format samtidigt som alla andra tidningar gick mot tabloid, var jag oerhört tilltalad. Men det dröjde bara nån vecka innan jag tyckte att de inte klarade det stora formatet. Stort format kräver att det står flera spännande saker på varje sida.

Hur ser du på tidskriftens prisnivå?

– På tidskrifter har man inte lågprisnivå. De som har hög upplaga är medlemsanknutna, som Ordfront Magasin. Även tidningen Vi, som försökte på allmänna marknaden, fick gå tillbaks som medlems-tidning och hålla den kopplingen. Det krävs en föreningsanknytning som bas att spela på.

Hur ser du på tidskriftens framtid?

– Här öppnar sig faktiskt nya möjligheter. En gång i världen var tidskrifter en stor sak. Från 1800-talet och framöver plockade dagstidningarna in mer och mer av tidskriftens material. Men nu ser vi en svängning när tidskriften får en renässans. Dagstidningen går över i tabloidformat och får anpassa sig eftersom kostnaderna stiger. Det innebär att det skapas plats för tidskrifter som Dagens Forskning, Axess, Dagens IT; den typen får vi se mer av. Eftersom de vänder sig till en bredare publik får de inte ligga för högt i prisnivå. Tidskriften har chansen att återerövra en del eftersom dagspressen håller på att förändra sig.

Allt i ditt arbetsrum tyder på att tid är viktigare än pris. Allt är papper, högvis på bord, golv och väggar och en av dina telefoner är bara för familjen. Är du representativ som läsande 40-talist?

– Jo, men när det gäller tidskrifter är det tidsfaktorn som spelar in. Hinner man med eller växer högar? Mycket av det som är betalt i tjänsten skummar man. Men är man medlem i någon sorts förening finns ett

större engagemang, om tidningen är bra och ger ett tilläggsvärde. På det sättet kan man se det. Vår begränsade tid och bekvämlighet betyder att de mindre formaten blir mer attraktiva. I förra seklet introducerades det mindre tabloidformatet som den tidsbesparande tidningen. Man hade räknat ut hur många timmar per år läsaren faktiskt skulle spara.

Så det lilla formatet är inte en pappers- och kostnadsfråga då?

– Jo, det har en betydelse. Men personalkostnaden är det stora. Nu hänger problematiken mer ihop med vårt resande, hur stort köksbord vi har och såna här praktiska saker.

Vad har alla gratistidningar inneburit för läsandet i Sverige?

– Gratistidningarna har fångat upp de läsare som redan lämnat dagstidningen. Man kan konstatera att tidningsläsandet har ökat i och med gratistidningarna. Ser man till försäljningen finns det priskänslighet, men den är överraskande liten. Det är samma sak med TV-licenserna: Även om man inte kan skölka med någon större uthållighet, så har tv-licenserna ökat kraftigt. Vi får betala mer för ett likartat utbud mot för femton år sedan. Allt går i riktningen att man tar bort gratisbitar. Digital-TV, betal-TV, kabel-system, sammanlagt får vi betala mer för ett likartat utbud vi hade för 15–20 år sen. Att betala för 100 kanaler går inte hem hos folk. Vi vill ha fyra eller fem kanaler utöver de tre vi vanligen har, men är inte beredda att betala för en massa tilläggstjänster och interaktiva tjänster.

Betyder det att vi är beredda att betala för det vi verkligen vill ha?

– Priset är en väldigt känslig fråga. Har du förlagsserier med inarbetat gott varumärke, så kan man ta ut nästan vilket pris som helst, inom rimliga gränser för-

stås. För här finns inget alternativ, radion och TV:n kan inte ersätta innehållet i böckerna. Samma sak med det lokala innehållet som tidningen ger. Man betalar sitt abonnemang i december och minns inte vad man betalade året innan. Allt det här talar för att massmedier inte borde vara priskänsliga.

Men om man tittar på kvällstidningarnas vikande upplagor, så måste det finnas en viss priskänslighet?

– Nej, här finns andra orsaker. Gratistidningar i storstäderna spelar in; man tar kanske en öl på puben och pratar med kompisar om dagens händelser i stället för att läsa kvällstidning. Kvällstidningarna har bara blivit billigare och billigare. Expressen sänkte från 10 till 8 kronor, om man bortser från bilagorna. Ändå har det inte haft någon egentlig effekt på upplagan. Om Expressen höjde sitt pris med en krona per dag tornar det upp sig stora pengar om man säljer 300–350.000 exemplar per dag. Men man har avstått.

Hur ser dina tumregler ut när du mäter en upplaga?

– Om en upplaga stiger med ett par procent, ska man inte dra några växlar alls. Då är det tillfälligheter, helger kan infalla på ena eller andra sättet. Vid 5 procent kan man börja fundera men när man uppnår 10 procent finns ingen annan förklaring som duger än att tidningen blivit bättre eller att det blivit fel på tidningen. När man håller på med siffergymnastik får man en känsla för vad som gäller. Vid stora förändringar kan man uttala sig kraftfullt. Men man ska vara försiktig med de små förändringarna.

Text: Hans Wigstrand

Läsvanor i EU

– markanta skillnader mellan nord och syd

Visserligen är skillnaderna mellan de enskilda länderna stora. Generellt sett är dock läsning av böcker inte någon särskilt högt rankad fritidssysselsättning bland invånarna i EU:s medlemsländer. En nyligen publicerad Eurobarometer visar att det är mindre än hälften som under ett år läser någon bok av andra skäl än för arbete eller studier och av dessa är det en tredjedel som bara läser någon enstaka. Den visar också på stora skillnader mellan å den ena sidan norra och nordvästra Europa och å den andra södra Europa. I norra och nordvästra är det en större andel av befolkningen som läser böcker, man läser fler böcker, man har fler böcker hemma och man är flitigare biblioteksbesökare.

Eurobarometern gjordes på uppdrag av EU-kommissionens statistikmyndighet EUROSTAT hösten 2001 för att få en bild av kultur- och medievanorna i EU-länderna. Den gjordes i samtliga medlemsländer i form av personliga intervjuer med sammanlagt lite mer än 16 000 personer över 15 år som fick identiskt lika frågor.¹ Några av dessa frågor berörde deras läsvanor, bl a i vilken utsträckning man hade läst böcker, om man hade böcker hemma, om man använde Internet för att köpa böcker, hur ofta man läste tidskrifter och hur ofta man besökte bibliotek.

Läsning av böcker

På frågan om de hade läst någon bok de senaste 12 månaderna svarade en majoritet av de intervjuade ja. Å andra sidan hade drygt 40 procent, alltså fyra av tio inte läst någon bok, varken för arbete eller utbildning eller av andra skäl.

Bland dem som läser böcker är det vanligast att man ägnar sig åt fritidsläsning, dvs att man läser böcker av andra skäl än för arbete eller utbildning. 45 procent av de intervjuade hade läst böcker av andra skäl än för arbete eller utbildning. 15 procent hade läst icke obligatoriska texter för utbildningsändamål, 13 procent hade läst obligatoriska texter för utbildningsändamål och 11 procent hade läst böcker för arbetet.

Redovisningen land för land visar att man läser mest i länderna i norra och nordvästra Europa, oavsett det handlar om läsning för arbete eller utbildning eller om fritidsläsning. 72 procent av de intervjuade i Sverige, 67 procent av de intervjuade i Finland och 63 procent av de intervjuade i Storbritannien hade ägnat sig åt fritidsläsning det senaste året. Även Luxemburg, Danmark och Nederländerna hade andelar på över 50 procent. I Grekland, Belgien och Portugal var det två tredjedelar eller mer som *inte* läst någon bok på fritiden det senaste året. Övriga länder låg på runt 40 procent.

Av dem som hade ägnat sig åt fritidsläsning hade en tredjedel läst mellan en och tre böcker, var fjärde mellan fyra och sju böcker och en femtedel hade läst mer än en bok i månaden. Variationerna var dock stora mellan olika länder. Största andelarna sporadiska läsare, alltså de som läst mellan en och tre böcker, fanns i ungefär samma länder som hade en hög andel icke-läsare. I Portugal hade 69 procent av fritidsläsarna läst mellan en och tre böcker, i Spanien 52 och i Grekland 51. Motsvarande siffror för Frankrike, Irland och Storbritannien var mellan 22 och 24 procent. I dessa tre länder liksom i Sverige, Nederländerna, Finland och Danmark var det samtidigt mer än 40 procent av fritidsläsarna som hade läst åtta böcker eller mer.

Generellt sett är dock intresset för att läsa på fritiden, alltså för nöjesläsning, litet. Det krävs inte mycket för att kvala in bland de sporadiska läsarna

¹ Resultatet av de intervjuer som gjordes i Italien redovisas dock inte i Eurobarometern på grund av osäkerheter kring siffermaterialet.

Bokläsning i ett urval EU-länder: Har Du läst någon bok de senaste 12 månaderna? (Flera svarsalternativ möjliga)

	Belgien	Danmark	Tyskland	Grekland	Spanien	Frankrike	Finland	Sverige	Stor-britannien	EU totalt
Ja, för arbetet	3,6	14,7	15,2	5,2	4,8	8,7	16,5	14,6	18,4	10,7
Ja, i bildningssyfte (läx-/kursbok)	8,2	18,8	15,5	10,6	12,1	11,1	17,4	23,2	15,9	12,7
Ja, i bildningssyfte (ej läx-/kursbok)	17,9	17,1	20,9	8,5	6,9	18,3	20,2	17,4	17,4	14,5
Ja, av annan anledning än skola/arbete	23,3	54,9	39,8	35,6	39,4	40,3	66,2	71,8	63,2	44,8
Nej	58,3	33,4	41,1	54,3	52,7	42,9	23,9	19,3	25,5	42,1
Vet ej	2,1	.	.	.	.	.	.	.	.	.

utan det räcker om man läser en bok på stranden under semestern. Läger man ihop icke-läsarna och de sporadiska läsarna blir de 70 procent. Det är alltså mindre än en tredjedel av EU:s befolkning över femton år som någorlunda regelbundet läser böcker på fritiden. Och för flertalet av dem handlar det inte om någon särskilt hög konsumtion. Bara var sjätte läser åtta böcker eller mer per år på fritiden och mindre än var tionde läser en bok i månaden eller mer. I Sverige var det nästan hälften som inte läst någon eller bara någon enstaka bok det senaste året, 20 procent som hade läst mellan fyra och sju och 30 procent som hade läst tretton eller fler.

Inga stora volymer

87 procent av de intervjuade hade böcker hemma. I två länder, Belgien och Irland, var denna andel 74 procent. I övriga länder var den över 80 procent och i flera, bl a de nordiska länderna, över 90. Men det handlar inte om några stora volymer. Av dem som hade böcker hemma hade hälften färre än 50, vilket motsvarar en knapp hyllmeter och är ett antal som

man relativt snabbt kan komma upp i genom böcker man får i present. 30 procent hade mellan 50 och 200. Bara 6 procent hade mer än 400.

Mest böcker har man i de nordiska länderna, Storbritannien, Holland och Luxemburg och minst i de sydeuropeiska länderna. I Sverige var det 71 procent av dem som hade böcker hemma som hade mer än 50. 13 procent hade mer än 400. I Danmark hade 71 procent mer än 50. 12 procent hade mer än 400.

Bokköp via Internet

En siffra som förvånar är att det är en jämförelsevis liten andel av Internetanvändarna i de nordiska länderna som köper böcker via Internet. För EU-länderna som helhet är det ungefär lika stora andelar av Internetanvändarna som köper böcker och som köper CD:n via nätet, omkring 10 procent. I Tyskland köpte 17 procent av Internetanvändarna böcker genom Internet (i östra Tyskland var siffran 21 procent), i Storbritannien 17 och i Luxemburg 16. De nordiska länderna låg samtliga under genomsnittet med 9 för Sverige, 7 för Danmark och 4 för Finland.

De låga siffrorna för de nordiska länderna kan knappast förklaras bara med motstånd mot att handla via nätet eftersom andelen Internetanvändare som köpte CD:n via nätet var betydligt högre, 16 för Sverige, 9 för Danmark och 7 för Finland. För Finland och i viss mån Danmark skulle en förklaring kunna vara att nätbokhandeln etablerades sent. Det gäller dock inte Sverige. Ett glest nät av traditionella bokhandlare borde gynna Internetbokhandeln, men det har det uppenbarligen inte gjort i Sverige. Även fria priser på böcker borde gynna Internetbokhandeln, som kan arbeta med lägre fasta kostnader än den traditionella bokhandeln. Men det land som har den största andelen Internetanvändare som använder Internet för att köpa böcker är Tyskland, som till skillnad mot till exempel Sverige har fasta bokpriser.

Läsning av tidningar

Nästan hälften – 46 procent – av de intervjuade läste en tidning mellan fem och sju gånger i veckan. Ytterligare 14 procent läste en tidning tre till fyra gånger i veckan. 13 procent läste aldrig en tidning.

Högsta andelarna tidningsläsare fanns i Finland, Sverige och Tyskland där två tredjedelar eller mer läste en tidning mellan fem och sju gånger i veckan. Lägsta andelarna fanns i Grekland, Spanien och Portugal med 25 procent eller mindre. Grekland, Spanien och Portugal hade också de största andelarna av de intervjuade som aldrig läste en tidning.

Var femte Internetanvändare, 22 procent, läste tidningsartiklar på webben. För Sverige var den siffran 42 procent, för Finland 35, för Portugal 28 och för Danmark 27. Grekland och Spanien låg runt genomsnittet. Det var alltså vanligare att Internetanvändare i de nordiska och i de sydeuropeiska länderna läste tidningsartiklar på webben än i övriga EU-länder.

Läsning av tidskrifter

Det är betydligt vanligare att man läser tidskrifter än att man läser böcker. Något mer än en tredjedel, 35 procent, av EU:s invånare läser tidskrifter en gång i veckan eller oftare. Ytterligare 27 procent läser tidskrifter en till tre gånger i månaden.

I Finland läser 62 och i Luxemburg 52 procent av befolkningen tidskrifter en gång i veckan eller mer. I Nederländerna, Tyskland och Danmark är denna andel mellan 40 och 50 procent, i Portugal och Irland 25 och i Grekland och Spanien 18.

Samtidigt är det en knapp femtedel, 18 procent, som aldrig läser tidskrifter. Den andelen är särskilt hög i Grekland och Portugal med 46 respektive 37 procent. I Finland är det 3 procent som aldrig läser tidskrifter och i Sverige och Tyskland 9.

Besök på bibliotek

De intervjuade fick också frågan om hur många gånger de besökt olika kulturinstitutioner eller kulturevenemang de senaste 12 månaderna. Vanligast var besök på bio, bibliotek och historiska sevärdheter.

Biblioteken erbjuder ett brett spektra av tjänster och allt fler använder biblioteken för utbildning och informationssökning. I vilken utsträckning människor besöker bibliotek är ändå en spegel av människors läsvanor och intresse för läsning.

70 procent av de intervjuade hade inte varit på något bibliotek de senaste tolv månaderna. Andelen icke-besökare var lägst i Finland, Sverige och Danmark med 32, 35 respektive 39 procent. I Storbritannien och Nederländerna var andelen icke-besökare 51 respektive 56 procent och i övriga länder runt 70 procent eller högre. Högst var den i Grekland, Portugal, Österrike och Luxemburg med 80 procent eller mer.

Finländarna var de flitigaste biblioteksbesökarna, följda av danskarna och svenskarna. I Finland hade

41 procent av de intervjuade besökt ett bibliotek mer än sju gånger de senaste tolv månaderna, dvs i genomsnitt en gång varannan månad eller oftare. I Danmark var den siffran 31 och i Sverige 29. Sverige hade med 21 procent största andelen som besökt ett bibliotek mellan en och tre gånger. Motsvarande siffra var 19 procent för Danmark och 15 procent för Finland och Storbritannien.

Obesvarade frågor

Biblioteksbesök, läsning och innehav av böcker följer alltså ungefär samma geografiska mönster. Man läser mer, man har fler böcker hemma och man är flitigare biblioteksbesökare i norra och nordvästra Europa än i södra.

Man kan fundera över orsakerna. Det är väl känt att utbildningsnivå och olika socioekonomiska faktorer påverkar läsvanorna. Till det kommer sådant som bibliotekens och bokhandelns standard och tillgänglighet. Prisnivån på böcker antas också spela stor roll, och där kommer både momsfrågan och frågan om fasta respektive fria bokpriser in.

Den statistik som Eurobarometern presenterar är både för grov och för ytlig för att ge några svar på vilken betydelse de här olika faktorerna har. Den pekar dock i vissa riktningar.

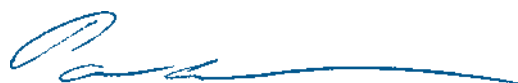
Största betydelsen tycks folkbibliotekens standard och tillgänglighet ha. De länder som har en hög andel fritidsläsare har i allmänhet också väl utvecklade folkbibliotekssystem. Det gäller till exempel de nordiska länderna, Nederländerna och Storbritannien.

Det tycks däremot inte finnas något tydligt samband mellan bokhandelns standard och tillgänglighet och hur mycket man läser. Till exempel har Tyskland en starkare bokhandelsstruktur än Sverige och Finland, men man läser mer i de två senare länderna.

Frågan om nivån på bokmomsen och frågan om fasta eller fria bokpriser har under en lång följd av år

stått i centrum av debatten om böcker och läsning, både i flera enskilda länder i Europa och på EU-nivå. Det tycks dock inte finnas något klart samband mellan nivån på bokmomsen och fasta eller fria bokpriser och i vilken utsträckning människor läser böcker. De länder som har största andelarna fritidsläsare är Sverige, Finland, Storbritannien, Luxemburg, Danmark och Nederländerna. De länder som har största andelarna storläsare är Storbritannien, Irland, Frankrike, Sverige, Nederländerna, Finland och Danmark. När Eurobarometern gjordes hade Danmark och Sverige Europas högsta bokmoms och därmed höga bokpriser, medan de övriga länderna hade låg eller ingen moms på böcker. Danmark och Nederländerna hade fasta bokpriser och de övriga fria. Bland de länder som har en låg andel fritidsläsare och en låg andel storläsare finns såväl länder som har låg bokmoms och fasta bokpriser som sådana som har låg moms och fria bokpriser. Tyskland har lägre bokpriser än både Sverige och Danmark, men man läser betydligt mindre i Tyskland. Samtidigt kan man notera att både flertalet av de länder som har en hög andel fritidsläsare och flertalet av de länder som har en hög andel storläsare har fria bokpriser, liksom att de flesta av de länder som har en låg andel fritidsläsare och de flesta av de länder som har en låg andel storläsare har fasta bokpriser.

Sannolikt är dock att det inte finns några entydiga samband utan att olika faktorer samverkar i positiv eller negativ riktning. Men hur de samverkar och vilken tyngd de olika faktorerna har återstår att undersöka.

Peter Almerud är frilansjournalist

Kommittédirektiv

Kommission för bokprisfrågor m m

Dir. 2002:2

Beslut vid regeringssammanträde den 10 januari 2002.

Sammanfattning av uppdraget

En kommission skall följa och granska prisutvecklingen på böcker, tidskrifter m.m. efter den 1 januari 2002 då mervärdesskatten på dessa varor sänktes från 25 procent till 6 procent. Kommissionen skall verka för att åtgärden får fullt och bestående genomslag i det pris som konsumenterna betalar för böcker, tidskrifter m.m. Ett mål är att läsandet skall öka i alla grupper. De litteraturpolitiska effekterna av den sänkta mervärdesskatten skall redovisas.

Bakgrund

Åtgärder för litteraturen, läsandet och språket

Förbättrade villkor för litteraturen och läsandet är en av regeringen högt prioriterad fråga. Målet med statens insatser på området är att stimulera en varierad utgivning av kvalitetslitteratur samt att öka tillgången till och intresset för litteratur i alla grupper. Särskild vikt läggs vid läsandets betydelse för barn och ungdomar. Av dessa skäl får folk- och skolbibliotek, förlag och bokhandel årligen del av statsbidrag i olika former. Under 2001 uppgick insatserna på litteraturområdet till drygt 240 miljoner kronor. Under femårsperioden 1997–2001 har området förstärkts med ca 65 miljoner kronor.

I budgetpropositionen för 2002 (prop. 2001/02:1, utgiftsområde 17) gör regeringen bedömningen att de statliga insatserna har en avgörande betydelse för att förbättra villkoren för litteraturen och läsandet. Det finns dock vissa oroande tecken

på att läsandet minskar i olika grupper, särskilt bland yngre. I det läget är det viktigt att pröva flera olika vägar för att ytterligare förstärka och bekräfta de statliga insatserna.

Till de ytterligare åtgärder som regeringen bedömer behövs för att stimulera barns och ungdomars läsning, hör de särskilda insatser för litteraturen och läsandet som kommer att göras under utgiftsområde 16 Utbildning och universitetsforskning. Regeringen anvisar 15 miljoner kronor för ändamålet år 2002. Staten lämnar sedan 2001 också ett riktat och frivilligt statsbidrag till skolsektorn för personalförstärkningar i syfte att nå en ökad måluppfyllelse. Denna satsning kommer under en femårsperiod att uppgå till sammanlagt 17 miljarder kronor. Regeringen bedömer att personalförstärkningarna bör komma att ge förbättrade förutsättningar för skolbiblioteksverksamhet och läsfrämjande arbete, särskilt i grundskolan.

Sänkt mervärdesskatt

Som ännu en åtgärd föreslår regeringen i budgetpropositionen för 2002 att mervärdesskatten för böcker och tidskrifter sänks från 25 procent till 6 procent. Sänkningen av mervärdesskatten är ett komplement till andra litteraturpolitiska insatser och syftar till att öka läsandet i alla grupper.

Frågan om sänkt mervärdesskatt på försäljningen av böcker har diskuterats under lång tid och bl a varit föremål för återkommande riksdagsmotioner. Kulturdepartementet har låtit analysera de kulturpolitiska konsekvenserna av en sänkt mervärdesskatt på böcker. Analysen har redovisats i en rapport hösten 2000, *Kulturpolitiska effekter av en eventuell sänkning av bokmomsen (dnr Ku2000/3371)*. Där dras bl a slutsatsen att en mervärdesskattesänkning förutsätter, för att bli kulturpolitiskt effektiv, att förlag, bokhandel, bokklubbar, varuhus och andra aktörer på marknaden långsiktigt engagerar sig för att de tro-

liga omedelbara prissänkande effekterna av en skattesänkning blir bestående.

I propositionen *Sänkt mervärdesskatt på böcker och tidskrifter, m.m. (prop. 2001/02:45)* föreslår regeringen att skattesatsen vid omsättning, gemenskapsinternt förvärv och import av böcker, broschyrer, häften, tidningar, tidskrifter, däribland kulturtidskrifter som inte redan är undantagna från mervärdesskatt, bilderböcker, ritböcker och målarböcker för barn, noter och kartor samt vissa program och kataloger sänks från 25 procent till 6 procent från och med den 1 januari 2002. Detsamma föreslås även gälla omsättning, gemenskapsinternt förvärv och import av inspelade kassettband eller annat tekniskt medium, som i tal återger innehållet på en sådan produkt. Den reducerade skattesatsen föreslås dessutom gälla för andra varor som genom teckenspråk, punktskrift eller på liknande sätt gör skrift eller annan information tillgänglig för personer med läshandikapp. Följdändringar föreslås vidare i reglerna om beskattningsunderlag vid sådan förenklad marginalbeskattning som tillämpas i handel med begagnade varor.

Regeringen fäster stor vikt vid att en sänkt mervärdesskatt verkligen får fullt och bestående genomslag i det pris som konsumenterna betalar för böcker och tidskrifter för att skattesänkningen skall vara motiverad. På motsvarande sätt måste även konsumentpriset på bilderböcker, rit- och målarböcker för barn, noter och kartor, broschyrer och häften m m påverkas för att skattesänkningen i denna del skall anses motiverad.

Företrädare för den svenska bokbranschen har i en skrivelse till Kulturdepartementet uttalat sin vilja och avsikt att vid en sänkning av mervärdesskatten på böcker låta prissänkningen gå vidare till konsument. Regeringen aviserade i propositionen sin avsikt att dessutom tillsätta en kommission med uppdrag att följa och granska prisutvecklingen efter den 1 januari 2002 för de varor som omfattas av den sänkta mervärdesskatten.

Riksdagen har den 12 december 2001 bifallit regeringens förslag om en sänkning av mervärdesskatten på böcker och tidskrifter m m från 25 procent till 6 procent (bet. 2001/02:SkU12, rskr. 2001/02:122). Genom dessa direktiv tillsätts den i prop. 2001/02:45 aviserade kommissionen.

Prisundersökningar

Statens kulturråd har från och med 1999 ett utvidgat uppdrag att följa utvecklingen på litteratur- och kulturtidskriftsområdet genom att utveckla, framställa och presentera statistik (prop. 1997/98:86, bet. 1997/98:KrU15, rskr. 1997/98:240).

Uppdrag ges också särskilt till Statistiska Centralbyrån att löpande förse kommissionen med relevanta uppgifter om och analyser av prisutvecklingen på böcker och tidskrifter.

Uppdraget

Kommissionen skall följa och granska prisutvecklingen på böcker, tidskrifter m m efter den 1 januari 2002, då mervärdesskatten på dessa varor sänktes från 25 procent till 6 procent.

Kommissionen skall verka för att åtgärden med sänkt mervärdesskatt får fullt och bestående genomslag i det pris som konsumenterna betalar för böcker, tidskrifter och övriga varor som omfattas av skattesänkningen. Det ankommer på kommissionen att från denna utgångspunkt inhämta och bearbeta uppgifter som kan belysa prisutvecklingen, för i första hand böcker och tidskrifter. Förändringar i konsumentpriserna skall analyseras och en bedömning görs i vad mån dessa förändringar kan relateras till mervärdesskattesänkningens genomslag på konsumentpriset.

Kommissionen skall bidra till konsumentinformation om den sänkta mervärdesskatten på böcker, tidskrifter m m., liksom om den löpande prisutveck-

lingen på dessa varor och om kommissionens arbete i övrigt.

Därutöver skall ett mål för kommissionens arbete vara att läsandet ökar i alla grupper, vilket också är ett uttalat litteraturpolitiskt syfte med den sänkta mervärdesskatten på böcker och tidskrifter. Det ingår i kommissionens uppdrag att redovisa hur målet har uppnåtts. Kommissionen skall även i övrigt redovisa de litteraturpolitiska effekterna av den sänkta mervärdesskatten som ett komplement till andra insatser för litteraturen, läsandet och språket.

Det ingår i uppdraget att vid behov lämna förslag till åtgärder som kan motiveras av kommissionens granskning. Kommissionen skall därvid särskilt ta hänsyn till vad som anges i 14 § kommittéförordningen (1998:1474) i fråga om kostnadsberäkningar och andra konsekvensbeskrivningar.

Arbetsformer och redovisning

I kommissionen skall bl.a. företrädare för förlag, tidskrifter, bokhandeln, bibliotek, författare och läsare ingå. Även berörda myndigheter som Statens kulturråd, Statistiska Centralbyrån och Konsumentverket skall beredas plats. Kommissionen skall slutligt redovisa sitt uppdrag i en rapport senast den 20 december 2004. Delrapporter skall regelbundet lämnas under uppdragets löptid; senast den 30 juni 2002, den 20 december 2002, den 30 juni 2003, den 20 december 2003 resp. den 30 juni 2004.

Statens offentliga utredningar 2002

Kronologisk förteckning

1. Samordning och regress. Ersättning vid personskada. Ju.
2. Datainspektionen. Kompetens – Effektivitet – Service. Ju.
3. Psykisk störning, brott och ansvar. Ju.
4. Gränsövervakning under höjd beredskap. Fö.
5. Handlingsplan för ökad hälsa i arbetslivet. + Bilagor. S.
6. Arbetstiden – pengarna eller livet. N.
7. Konkurrensen på elmarknaden. N.
8. Företrädaransvar. Fi.
9. Skatt på avfall idag – och i framtiden. Fi.
10. Reformerad räddningstjänstlagstiftning. Fö.
11. Långsiktig utvecklingsstrategi för transportsystemet i Stockholm–Mälardalsregionen. N.
12. Arbetstiden – kortare arbetstid eller mer ledigt. N.
13. Vår anhöriginvandring. UD.
14. Statlig tillsyn. Granskning på medborgarnas uppdrag. Ju.
15. IT och Äldre. N.
16. Stabiliseringspolitik i valutaunionen. + Bilagedel. Fi.
17. Riksrevisionen. Organisation och resurser. Fi.
18. Personlig integritet i arbetslivet. N.
19. Allmänna arvsfonden och Arvsfondsdelegationen. S.
20. Guide på Internet – ett stöd för medborgarens möte med det offentliga. SB.
21. Att äga sin lägenhet. Ju.
22. Arbetstiden – internationell jämförelse av arbetstid. N.
23. Tillsyn över vägtrafiksäkerheten – en vägtrafikinspektion. N.
24. Vem använder Internet och till vad? Spridning av Internet bland befolkningen. N.
25. Vårt digitala tjänstesamhälle – vision 2011+. N.
26. Frigivning från livstidsstraff. Ju.
27. Mål i mun. Förslag till handlingsprogram för svenska språket. + Bilagor. Ku.
28. Rapport till regeringen om den allmänna inriktningen på arbetet gällande en nationell utjämning av verksamhetskostnader enligt lagen om stöd och service till viss funktionshindrade. Fi.
29. Riv ålderstrappan! Livslopp i förändring. S.
30. Märk – värdig jämställdhet. N.
31. Vinst för världen. S.
32. Den arbetsgivarpolitiska delegeringen i staten – en samlad utvärdering. Ju.
33. Ändrad indelning? En översyn av reglerna för indelningsändringar. Ju.
34. Muskövarvet – Utveckling eller avveckling? Fö.
35. Ny handelsbolagsbeskattning. Fi.
36. Euro till jordbruket – spekulering eller säkerhet? Jo.
37. Osmo Vallo utredning om en utredning. Ju.
38. Digital Radio. Kartläggning och analys. Ku.
39. STYROM. Översyn av Försvarets Materielverk. Fö.
40. Statlig skog och skyddad mark. Del 1 och Del 2. N.

41. Konsumentskydd vid finansiell rådgivning. Ju.
42. Den gemensamma valdagen och andra valfrågor. Ju.
43. Ett utvidgat skydd mot diskriminering. N.
44. Snabbare lagföring 3 – Snatteribrott. Ju.
45. Snabbare lagföring 4 – Ett snabbförfarande för brottmål. Ju.
46. Plats för slutförvaring av kärnavfall? Förstudier i åtta kommuner. M.
47. Våra skatter? + Bilagor volym A och B. Fi.
48. Rätt på spåret. N.
49. Arbetstiden – livets gränser. En skrift om jämställdhets- och hälsoaspekter på arbetstidsförkortning. N.
50. Miljöbalken under utveckling. Ett principbetänkande. M.
51. Breddtjänster – ett nytt skede i IT-politiken. N.
52. Beskattning av småföretagare. Del 1. 3:12-reglerna. Del 2. Generationsskiften. Fi.
53. Tandvården till 2010. S.
54. En ny prisinformationslag. Ju.
55. IT-stomnät till vissa kommuner. N.
56. Investeringsfonder. Förslag till ny lag. Fi.
57. Ny organisation för Patent- och registreringsverket. N.
58. Tid – för arbete och ledighet. N.
59. Omställningsavtal. Ett aktivare stöd till uppsagda. N.
60. Lag om elektronisk kommunikation. N.
61. Framtidens nämndemän. Ju.
62. Kunskapsläge sjukförsäkringen. S.
63. Kärnavfall – forskning och teknikutveckling. KASAM:s yttrande över SKB:s FUD-program 2001. M.
64. Vissa vägtrafikskattefrågor. Fi.
65. En vägtrafikinspektion. N.
66. Bokpriskommissionens delrapport I. Det skall vara billigt att köpa böcker och tidskrifter. Ku.

Statens offentliga utredningar 2002

Systematisk förteckning

Statsrådsberedningen

Guide på Internet – ett stöd för medborgarens möte med det offentliga. [20]

Justitiedepartementet

Samordning och regress. Ersättning vid personskada. [1]

Datainspektionen.

Kompetens – Effektivitet – Service. [2]

Psykisk störning, brott och ansvar. [3]

Statlig tillsyn. Granskning på medborgarnas uppdrag. [14]

Att äga sin lägenhet. [21]

Frigivning från livstidsstraff. [26]

Den arbetsgivarpolitiska delegeringen i staten – en samlad utvärdering. [32]

Ändrad indelning? En översyn av reglerna för indelningsändringar. [33]

Osmo Vallo

utredning om en utredning. [37]

Konsumentskydd vid finansiell rådgivning. [41]

Den gemensamma valdagen och andra valfrågor. [42]

Snabbare lagföring 3 – Snatteribrott. [44]

Snabbare lagföring 4 – Ett snabbförfarande för brottmål. [45]

En ny prisinformationslag. [54]

Framtidens nämndemän. [61]

Utrikesdepartementet

Vår anhöriginvandring. [13]

Försvarsdepartementet

Gränsövervakning under höjd beredskap. [4]

Reformerad räddningstjänstlagstiftning. [10]

Muskövarvet – Utveckling eller avveckling. [34]

STYROM. Översyn av Försvarets Materielverk. [39]

Socialdepartementet

Handlingsplan för ökad hälsa i arbetslivet. + Bilagor. [5]

Allmänna arvsfonden och Arvsfondsdelegationen. [19]

Riv ålderstrappan! Livslopp i förändring. [29]

Vinst för vården. [31]

Tandvården till 2010. [53]

Kunskapsläge sjukförsäkringen. [62]

Finansdepartementet

Företrädaransvar. [8]

Skatt på avfall idag – och i framtiden. [9]

Stabiliseringspolitik i valutaunionen.

+ Bilagedel. [16]

Riksrevisionen. Organisation och resurser. [17]

Rapport till regeringen om den allmänna inriktningen på arbetet gällande en nationell utjämning av verksamhetskostnader enligt lagen om stöd och service till viss funktionshindrade. [28]

Ny handelsbolagsbeskattning. [35]

Våra skatter? + Bilagor volym A och B. [47]

Beskattning av småföretagare.

Del 1. 3:12-reglerna.

Del 2. Generationsskiften. [52]

Investeringsfonder. Förslag till ny lag. [56]

Vissa vägtrafikskattefrågor. [64]

Jordbruksdepartementet

Euro till jordbruket – spekulatör eller säkerhet? [36]

Kulturdepartementet

Mål i mun. Förslag till handlingsprogram för svenska språket. + Bilagor. [27]

Digital Radio. Kartläggning och analys. [38]

Bokpriskommissionens delrapport I.

Det skall vara billigt att köpa böcker och tidskrifter. [66]

Näringsdepartementet

Arbetstiden – pengarna eller livet. [6]

Konkurrensen på elmarknaden. [7]

Långsiktig utvecklingsstrategi för transportsystemet i Stockholm–Mälardalsregionen. [11]

Arbetstiden – kortare arbetstid eller mer ledigt. [12]

IT och Äldre. [15]

Personlig integritet i arbetslivet. [18]

Arbetstiden – internationell jämförelse av arbetstid. [22]

Tillsyn över vägtrafiksäkerheten – en vägtrafikinspektion. [23]

Vem använder Internet och till vad?

Spridning av Internet bland befolkningen. [24]

Vårt digitala tjänstesamhälle – vision 2011+. [25]

Märk – värdig jämställdhet. [30]

Statlig skog och skyddad mark.

Del 1 och Del 2. [40]

Ett utvidgat skydd mot diskriminering. [43]

Rätt på spåret. [48]

Arbetstiden – livets gränser. En skrift om jämställdhets- och hälsoaspekter på arbetstidsförkortning. [49]

Breddtjänster

– ett nytt skede i IT-politiken. [51]

IT-stomnät till vissa kommuner. [55]

Ny organisation för Patent- och registreringsverket. [57]

Tid – för arbete och ledighet. [58]

Omställningsavtal. Ett aktivare stöd till uppsagda. [59]

Lag om elektronisk kommunikation. [60]

En vägtrafikinspektion. [65]

Miljödepartementet

Plats för slutförvaring av kärnavfall?

Förstudier i åtta kommuner. [46]

Miljöbalken under utveckling.

Ett principbetänkande. [50]

Kärnavfall – forskning och teknikutveckling.

KASAM:s yttrande över SKB:s FUD-program 2001. [63]